

รายงานการวิจัย

พระสงฆ์กับทรัพย์สินส่วนตัว

กณัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

การบวชไม่ว่าจะเป็นสมัยพุทธกาลหรือสมัยปัจจุบันล้วนมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการละความสุขทางโลกและเพื่อออกมาเพื่อบำเพ็ญเพียรจนบรรลุถึงความหลุดพ้นอันเป็นจุดหมายปลายทางของพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ในสมัยพุทธกาลมีสมบัติเพียงไตรจีวรกับสิ่งของจำเป็นไม่มากนักตามพระวินัยบัญญัติ พระสงฆ์ไม่สามารถสะสมทรัพย์เงินทองได้เนื่องจากข้อจำกัดทางด้านพระวินัยซึ่งการสะสมทรัพย์เงินทองนั้นย่อมเป็นการขัดกับวิถีชีวิตของนักบวชที่มุ่งจะประพฤติปฏิบัติเพื่อการหลุดพ้น แต่ในปัจจุบันพระสงฆ์มีทรัพย์สินเงินทองเป็นสมบัติส่วนตัวกันมากจนเป็นที่รับรู้กันอยู่ในสังคมไทย ทั้งนี้ที่ผ่านมากลับไม่มีการศึกษาวิจัยว่าการสะสมทรัพย์เงินทองดังกล่าวของพระสงฆ์ในปัจจุบันนั้นขัดกับหลักพระธรรมวินัยหรือไม่ เรื่องดังกล่าวจึงสืบเนื่องกันต่อมาโดยไม่มีเสียงคัดค้านจากวงวิชาการหรือสังคมแต่อย่างใด หากเรื่องดังกล่าวขัดกับหลักพระธรรมวินัยก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งว่าพระสงฆ์มีความจำเป็นอะไรที่จะต้องทำเช่นนั้นและการกระทำเช่นนั้นมีหลักการหรือขอบเขตจำกัดอะไรหรือไม่ตามหลักพระธรรมวินัย ใครจะเป็นผู้กำหนดหลักการหรือขอบเขตดังกล่าวได้ว่าสิ่งใดยอมรับได้หรือสิ่งใดยอมรับไม่ได้ซึ่งที่ผ่านมาไม่มีผู้ใดหรือสถาบันใดที่จะชี้นำสังคมในเรื่องนี้ตามหลักพระธรรมวินัยอย่างชัดเจน

ประเด็นที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งสำหรับงานวิจัยนี้ก็คือหากพระสงฆ์ไม่มีทรัพย์สินเงินทองเพราะว่าขัดกับหลักพระธรรมวินัยแล้ว สถาบันสงฆ์ควรมีวิธีการจัดการอย่างไรในเรื่องนี้เพื่อให้พระสงฆ์สามารถดำรงตนอยู่ได้ในบริบทของสังคมไทยปัจจุบันโดยไม่ขัดกับหลักพระธรรมวินัย หากสังคมทั่วไปยอมรับให้พระสงฆ์มีทรัพย์สินเงินทองได้โดยมีเหตุผลสนับสนุนในการกระทำดังกล่าวซึ่งขัดกับหลักพระธรรมวินัยแล้ว

ปรากฏการณ์ดังกล่าวจะทำให้เกิดการกระทำเช่นนี้ต่อพระธรรมวินัยข้ออื่นๆ หรือไม่อย่างไร ประเด็นต่างๆ ที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นย่อมมีผลกระทบต่อสถาบันพระพุทธศาสนาในประเทศไทยเป็นอย่างมาก ดังนั้นประเด็นเหล่านี้จึงล้วนเป็นสิ่งที่น่าสนใจและเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาให้ชัดเจน

1.1 วัตถุประสงค์

1. เพื่อตอบปัญหาเกี่ยวกับการที่พระสงฆ์มีทรัพย์สินส่วนตัวว่าขัดกับหลักพระธรรมวินัยหรือไม่
2. เพื่อเสนอหลักการและข้อจำกัดในการมีทรัพย์สินส่วนตัวของพระสงฆ์ที่เหมาะสมกับสมัยปัจจุบัน
3. เพื่อเสนอวิธีดำเนินการในกรณีที่จะไม่ให้พระสงฆ์มีทรัพย์สินส่วนตัว

2. ทรัพย์สินในพระไตรปิฎก

2.1 ความหมายของทรัพย์สิน

คำว่า “ทรัพย์สิน” ปรากฏในคำสอนของพระพุทธศาสนาอยู่มากมายทั้งในคัมภีร์พระไตรปิฎกและคัมภีร์อรรถกถาโดยมีความหมายที่หลากหลายกัน แต่ในพจนานุกรมภาษาไทยแสดงความหมายของทรัพย์สินว่า หมายถึง “เงินตรา สมบัติที่ดิน วัตถุมีรูปร่าง” ส่วนคำว่าทรัพย์สินหมายถึง “วัตถุทั้งที่มีรูปร่างและไม่มีรูปร่างซึ่งอาจมีราคาและอาจถือเอาได้ เช่น บ้าน ที่ดิน เป็นวัตถุมีรูปร่าง ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตรเป็นวัตถุไม่มีรูปร่าง”^๑ คัมภีร์อภิธานวรรณนาได้กล่าวถึงคำศัพท์ที่แปลว่าทรัพย์สินไว้ 8 บท ได้แก่ ธน, ส, ทพพ, วิตุต, สาปเตยย, วสุ, อตถ และ วิภว^๒ โดยคำว่า “ทรัพย์สิน” ในภาษาไทยนั้นน่าจะใกล้เคียงกับคำว่า “ทพพ” ในภาษาบาลี ส่วนคำว่า “สมบัติ” น่าจะใกล้เคียงกับคำว่า “สาปเตยย” ในภาษาบาลี คำว่า “ทพพ” หากแยกศัพท์แล้วมาจาก “ทุ คติย + อพพ” แปลว่า “ทรัพย์สิน” โดยมีรูปวิเคราะห์ศัพท์ในภาษาบาลีว่า “ทุนาติติ ทพพ” แปลว่า “ทรัพย์สินที่เป็นไป ชื่อว่า ทพพะ” ส่วนคำว่า “สาปเตยย” หากแยกศัพท์แล้วมาจาก “สปีติ + เณยย” แปลว่า “สมบัติ” โดยมีรูปวิเคราะห์ศัพท์ในภาษาบาลีว่า “สสุส ธนสสุส ปติ สปีติ, ตสฺมี สาธุ สาปเตยย” แปลว่า “เจ้าของทรัพย์สินชื่อว่าสปีติ, ทรัพย์สินที่ดีในเจ้าของทรัพย์สินนั้นชื่อว่า สาปเตยยะ”^๓ ดังนั้นหากสรุปจากรูปศัพท์คำว่า “ทรัพย์สิน” ก็คือ “สิ่งที่เป็นไปโดยมีเจ้าของหรือเนื่องด้วยเจ้าของ”

2.2 ประเภทของทรัพย์สิน

คัมภีร์อรรถกถาที่อธิบายความในรัตนสูตรได้แบ่งทรัพย์สินออกเป็น 2 อย่างคือ ทรัพย์สินที่มีวิญญาน เช่น ช้าง มนุษย์ และทรัพย์สินที่ไม่มีวิญญาน เช่น ทองและเงิน^๔ คัมภีร์อรรถกถาของนิกัณทสูตรได้อธิบายความหมายเกี่ยวกับประเภทของทรัพย์สินว่ามีอยู่ 4 ประเภท ดังต่อไปนี้

- 1) ถาวรนิธิ หมายถึงทรัพย์สินที่เคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น นา ที่ดิน
- 2) ชงคมนิธิ หมายถึงทรัพย์สินที่เคลื่อนที่ได้ เช่น ทาส ช้าง ม้า
- 3) อังคสมนิธิ หมายถึงทรัพย์สินที่ติดตัวเสมอด้วยอวัยวะ เช่น ความรู้ ศิลปะ

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2546), หน้า 503.

^๒ พระมหาสมปอง มุทิโต, อภิธานวรรณนา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, 2542), หน้า 598.

^๓ เรื่องเดียวกัน.

^๔ มหาภูมิบาลวิทยาสถา, พระสูตรและอรรถกถา แปล ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ เล่ม 1, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาภูมิบาลวิทยาสถา, 2537), หน้า 243.

4) อนุคามิกนิธิ หมายถึงทรัพย์ที่ติดตามตัวไปได้ทุกที่คือบุญจากทาน คีล ภาวนา^๕

อย่างไรก็ดี ผู้วิจัยประมวลประเภทของทรัพย์สินได้เป็น 2 ประเภทคือ 1) ทรัพย์สินทางโลก และ 2) ทรัพย์สินทางธรรม หากจะสรุปจากนัยของคัมภีร์อรรถกถาในนิธิกัณฐสูตร ทรัพย์ประเภทที่ 1 – 3 ก็คือ ทรัพย์สินทางโลก ส่วนทรัพย์ประเภทที่ 4 ก็คือทรัพย์สินทางธรรม นอกจากนี้พระพุทธรูปเจ้ายังทรงแสดงประเภทของทรัพย์สินทั้งสองประการไว้ในอุคคสูตรความว่าทรัพย์สินทางโลกย่อมเสื่อมไปเพราะไฟ น้ำ พระราชา โจร ทายาตผู้ไม่เป็นที่รัก ต่างจากทรัพย์สินทางธรรมที่ไม่เสื่อมไปเพราะไฟ น้ำ เป็นต้น^๖ ดังนั้นจากพระพุทธรูปองค์ทั้งหมดที่ยกมานี้ทำให้เห็นว่าทรัพย์สินในมุมมองของพระพุทธรูปเจ้ามี 2 ประการคือ

1. ทรัพย์สินทางโลกคือทรัพย์ที่เป็นวัตถุ และเปลี่ยนไปได้เพราะเหตุปัจจัยต่างๆ ได้ เช่น เงินทอง นา สวน ฯลฯ

2. ทรัพย์สินทางธรรมคือทรัพย์ที่เป็นนามธรรม และไม่แปรเปลี่ยนไปเพราะเหตุปัจจัยต่างๆ เช่น คุณธรรมต่างๆ

2.3 ทรัพย์สินที่พระพุทธรูปเจ้าทรงอนุญาต

พุทธรูปเจ้าทรงอนุญาตให้พระภิกษุจำเป็นต้องมีทรัพย์สินบางอย่างเพื่อความจำเป็นในการดำรงชีพแบบสมณะในพระพุทธศาสนา ซึ่งคงต้องพิจารณาทรัพย์สินของพระภิกษุจากเครื่องอัฐบริขารที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก โดยผู้ใดก็ตามหากต้องการบวชในพระธรรมวินัยนั้น ทรัพย์สินที่จำเป็นในเบื้องต้นก็มีเพียงบาตร และจีวรเท่านั้น^๗ ดังนั้นบาตรและจีวรจึงถือเป็นทรัพย์สินพื้นฐานของพระภิกษุ หลังจากนั้นเมื่อผ่านกรรมวาจาที่เป็นญัตติจตุตถกรรมวาจาเรียบร้อยแล้ว พระภิกษุที่บวชใหม่ต้องถือณิสัย 4 อย่าง อันเป็นข้อปฏิบัติที่พระภิกษุบวชใหม่ต้องประพฤติปฏิบัติด้วยความเรียบร้อยโดยการใช้ชีวิตอาศัยปัจจัย 4 ไม่ว่าจะเป็นอาหารจากภินทนาต เครื่องนุ่มห่มที่ใช้ผ้าบังสุกุล ที่อยู่อาศัยแบบตามมีตามได้ตามธรรมชาติ เช่น ถ้ำ โคนต้นไม้ และยารักษาโรค เช่น น้ำปัสสาวะ^๘

ต่อมาพระพุทธรูปเจ้าที่ทรงอนุญาตบริขารของพระภิกษุเพิ่มเติมคือ “บริขารเหล่านี้คือไตรจีวร บาตร มิดน้อย เข็มและผ้ารัดประคดเขว เป็น 8 ทั้งผ้ากรองน้ำย่อมควรแก่ภิกษุผู้ประกอบความเพียร”^๙ จากการค้นข้อมูลในพระวินัยปิฎกพบว่าพระพุทธรูปเจ้าทรงอนุญาตวัตถุต่างๆ อันสมควรแก่สมณวิสัยเพิ่มเติมอีกมากมายซึ่งผู้วิจัยขอนำมาแสดงเป็นตัวอย่าง เช่น พัดโบก พัดใบตาล ไม้ปัดยุง ร่ม ไม้ชำระฟัน เครื่องโลหะ เว้นเครื่องประหาร หม้อน้ำ ไม้กวาด ที่เช็ดเท้าทำด้วยหิน กรวด กระเบื้อง หินฟองน้ำ มิด เข็ม เครื่องกรองน้ำ รัดประคด มิดตัดจีวร มิดด้าม มิดโกน หินลับมีดโกน ปลอกมีดโกน ผ้าพันมีดโกน เครื่องมือโกนผมทุก

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า 306 – 307.

^๖ มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล อังคุตตรนิกาย สัตตก - อัฐก - นวกนิบาต เล่ม 4 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2536), หน้า 14.

^๗ มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม 4 มหาวรรค ภาค 1 และอรรถกถา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหา-มกุฏราชวิทยาลัย, 2536), หน้า 359 – 360.

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า 361.

^๙ มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม 1 ภาค 1 มหาวีถังค์ ปฐมภาค และอรรถกถา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหา-มกุฏราชวิทยาลัย, 2536), หน้า 769.

อย่าง ไม้แคะหู ไม้กลัดเย็บจีวร กล่องเข็ม ปลอกนิ้วมือ กล่องสำหรับเก็บเครื่องเย็บผ้าและสายโยกเป็นด้าย ถัก ถูเก็บรองเท้า ผ้ากรองน้ำ กระบอกกรองน้ำ ไม้ป้ายยาตา ผ้ารัดเข่าด้ายพัน ผ้ารัดประคด ลูกถวีน ลูกคุมและรังคุม ไม้ชำระฟัน^{๑๐} ส่วนอุปกรณ์เกี่ยวกับเภสัชพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตถูเก็บเครื่องยา สายโยก เป็นด้ายถัก^{๑๑} ตัวหินบด ถูหินบด ครก สาก วัตถุเครื่องกรองยาผง ผ้ากรองยา กลักยาตาที่ทำด้วย กระดุก ทำด้วยงา ทำด้วยเขา ทำด้วยไม้ฮ้อ ทำด้วยไม้ไผ่ ทำด้วยไม้ ทำด้วยยาง ทำด้วยผลไม้ ทำด้วยโลหะ ทำด้วยเปลือกสังข์^{๑๒}

หากจะกล่าวให้ชัดเจน การที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตทรัพย์สินต่างๆ ก็เพื่ออนุเคราะห์แก่การ ประพฤติพรหมจรรย์ของพระภิกษุสงฆ์ให้เป็นไปได้ด้วยดี ดังนั้นทรัพย์สินต่างๆ ของพระภิกษุสงฆ์จึงต้อง เป็นไปเพื่อการบำบัดทุกข์และแก้ไขปัญหิต่างๆ ที่จะมากระทบและเบียดเบียนชีวิตของพระภิกษุสงฆ์ให้เกิด ความยากลำบากต่อการประพฤติปฏิบัติธรรม ดังนั้นทรัพย์สินเหล่านี้จึงมีเพิ่มขึ้นตามสถานการณ์ที่เป็น ปัญหาต่างๆ ตั้งแต่พุทธกาล แต่ทั้งนี้ทรัพย์สินเหล่านั้นทั้งหมดย่อมต้องเป็นไปเพื่อจุดมุ่งหมายสูงสุดคือการ ทำที่สุดของทุกข์หรือการเข้าถึงพระนิพพานนั่นเอง แม้กระนั้น ทรัพย์สินต่างๆ ที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตก็ ล้วนมีข้อกำหนดเรื่องระยะเวลาในการครอบครองหรือใช้สอย ดังจะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

2.4 กำหนดระยะเวลาของทรัพย์สิน

ในพระวินัยปิฎกมีการแสดงถึงอายุของทรัพย์สินของพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งแบ่งตามประเภทและระยะเวลา ของทรัพย์สินนั้นๆ เริ่มตั้งแต่อาหารบิณฑบาตที่มีอายุจำกัดเรียกว่า “กาลิก” ซึ่งหมายความว่า เนื่องด้วย กาล ขึ้นกับกาล ของอันจะกลืนกินให้ล่วงลาคอเข้าไปซึ่งพระวินัยบัญญัติให้ภิกษุรับและเก็บไว้และฉันได้ ภายในเวลาที่กำหนด โดยแบ่งเป็นกาลิกทั้ง 4 คือ

1. ยาวกาลิก รับประเคนไว้และฉันได้ชั่วเวลาเข้าถึงเที่ยงของวันนั้น เช่น ข้าว ปลา เนื้อ ผัก ผลไม้ ขนมต่างๆ
2. ยามกาลิก รับประเคนไว้และฉันได้ชั่ววันหนึ่งกับคืนหนึ่ง คือก่อนอรุณของวันใหม่ ได้แก่ ปานะ คือน้ำคั้นผลไม้ที่ทรงอนุญาต
3. สัตตหาลิก รับประเคนไว้แล้วฉันได้ภายในเวลา 7 วัน ได้แก่ เภสัชทั้ง 5
4. ยาวชีวิก รับประเคนแล้ว ฉันได้ตลอดไปไม่จำกัดเวลา ได้แก่ของที่ใช้ปรุ้งเป็นยา นอกจาก กาลิก 3 ข้อต้น^{๑๓}

จากหลักฐานในพระไตรปิฎกที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ล้วนแสดงให้เห็นว่าทรัพย์สินต่างๆ ที่พระพุทธองค์ ทรงอนุญาตตามพระธรรมวินัยนั้นแม้มีมากมาย แต่ในขณะเดียวกันก็ล้วนมีข้อจำกัดในการใช้และ

^{๑๐} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม 7 จุลวรรค ทุติยภาค และอรรถกถา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2537), หน้า 48 – 63.

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า 26.

^{๑๒} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม 5 มหาวรรค ภาค 2 และอรรถกถา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2537), หน้า 62 – 67.

^{๑๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538), หน้า 16.

ครอบครองซึ่งขึ้นอยู่กับประเภทของทรัพย์สินนั้นซึ่งมีผลต่อระยะเวลาที่เก็บได้และจำนวนที่เก็บได้ เป็นต้น เหตุผลที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตตามพระวินัยบัญญัตินั้นตามหลักการแล้วก็คือเพื่อให้พระภิกษุสงฆ์ทำการสะสมและยึดถือทรัพย์สินเหล่านั้นว่าเป็นของๆ ตนนั่นเองซึ่งถือเป็นเกณฑ์ในการวินิจฉัยเรื่องทรัพย์สินส่วนตัวของพระสงฆ์ได้เป็นอย่างดี

2.5 เกณฑ์การตัดสินทรัพย์สินส่วนรวมและทรัพย์สินส่วนตัว

ข้อความในคัมภีร์อรรถกถามีหลักการที่ชัดเจนในการแยกแยะของส่วนตัวกับของสงฆ์กล่าวคือ

1. สิ่งของเหล่านั้นถวายแก่สงฆ์หรือถวายเป็นส่วนตัว ถ้าถวายแก่สงฆ์ย่อมเป็นของส่วนรวม แต่ถ้าถวายเป็นส่วนตัวต้องพิจารณาว่าเหมาะสมตามพระวินัยหรือไม่
2. สิ่งของเหล่านั้นมีขนาดใหญ่หรือขนาดเล็ก ถ้ามีขนาดใหญ่ย่อมเป็นของส่วนรวม แต่ถ้ามีขนาดเล็กต้องพิจารณาว่าเหมาะสมตามพระวินัยหรือไม่
3. สิ่งของเหล่านั้นเป็นของมีค่ามากหรือมีค่าน้อย ถ้าเป็นของมีค่าย่อมเป็นของส่วนรวม แต่ถ้ามีค่าน้อยต้องพิจารณาว่าเหมาะสมตามพระวินัยหรือไม่
4. ของเหล่านั้นเป็นอาวุสไคหรือไม่ ถ้าเป็นอาวุสไคไม่ว่าจะเป็นของส่วนรวมหรือของส่วนตัวต้องพิจารณาว่าเหมาะสมตามพระวินัยหรือไม่^{๑๔}

หากบริหารเหล่านั้นถวายแก่สงฆ์ เป็นของมีขนาดใหญ่และเป็นของมีค่ามาก สิ่งเหล่านั้นย่อมเป็นของสงฆ์ ส่วนสิ่งใดที่ถวายเป็นส่วนตัว มีขนาดเล็กและมีค่าน้อย บริหารเหล่านั้นเป็นของส่วนตัวได้ ทั้งนี้บริหารเหล่านั้นต้องเป็นไปตามพระวินัยบัญญัติด้วยว่าบริหารใดเป็นของส่วนตัวหรือส่วนรวม คัมภีร์ปวารได้สรุปว่าบริหารเหล่าใดพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตเป็นของส่วนรวมหรือส่วนตัว ดังต่อไปนี้

บริหารมี 4 คือ มีอยู่ บริหารควรรักษาคุ้มครองนับว่าเป็นสมบัติของเราควรใช้สอย 1 มีอยู่ บริหารควรรักษาคุ้มครองแต่ไม่นับว่าเป็นสมบัติของเราควรใช้สอย 1 มีอยู่ บริหารรักษาคุ้มครองแต่ไม่นับว่าเป็นสมบัติของเราไม่ควรใช้สอย 1 มีอยู่ บริหารไม่ควรรักษาไม่ควรคุ้มครองไม่นับว่าเป็นสมบัติของเราไม่ควรใช้สอย 1^{๑๕}

สำหรับคำอธิบายเรื่องบริหารทั้ง 4 นั้น คัมภีร์ปวารได้อธิบายถึงบริหารแต่ละประเภทว่าได้แก่อะไรบ้างดังต่อไปนี้

วินิจฉัยในปริกขารจตุกกะพึงทราบดังนี้ บริหารของตนเป็นที่ 1.บริหารของสงฆ์เป็นที่ 2.บริหารของเจตีย์เป็นที่ 3.บริหารของคฤหัสถ์เป็นที่ 4.ก็ถ้าว่าบริหารของคฤหัสถ์นั้นเป็นของที่เขานำมาเพื่อประโยชน์แก่บาตร จีวร นวกรรมและเภสัช ภิกษุจะให้กุญแจและให้บริหารนั้นอยู่ข้างในก็ควร^{๑๖}

หากกล่าวโดยสรุป จากคัมภีร์ปวาร จึงได้เกณฑ์ในการถือครองทรัพย์สินของพระสงฆ์ดังต่อไปนี้

1. บริหารที่เป็นของตน ควรรักษาคุ้มครองและควรใช้สอย นับว่าเป็นสมบัติส่วนตัว
2. บริหารที่เป็นของสงฆ์ ควรรักษาคุ้มครองและควรใช้สอย ไม่นับว่าเป็นสมบัติส่วนตัว
3. บริหารของเจตีย์ ต้องรักษาคุ้มครองและไม่ควรใช้สอย ไม่นับว่าเป็นสมบัติส่วนตัว

^{๑๔} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม 7 จุลวรรค พุติยาภาคและอรรถกถา, หน้า 211 – 223.

^{๑๕} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎกเล่ม 8 ปวารและอรรถกถา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, 2537), หน้า 477.

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า 543.

4. บริหารของคฤหัสถ์ ไม่ควรรักษา ไม่ควรคุ้มครองและไม่ควรใช้สอย ไม่นับว่าเป็นสมบัติส่วนตัว คำอธิบายดังกล่าวจึงมีความชัดเจนแล้วว่าบริหารใดควรใช้สอยและถือครองอย่างไร ดังนั้นทรัพย์สินส่วนรวมของวัดนั้น แม้พระภิกษุสงฆ์จะทำการรักษาคุ้มครองก็ย่อมไม่นับเป็นทรัพย์สินส่วนตัว หากพระสงฆ์ในปัจจุบันทราบถึงหลักการนี้ก็จะสามารถแยกแยะได้ว่าสิ่งใดเป็นทรัพย์สินส่วนตัว สิ่งใดเป็นทรัพย์สินส่วนรวมหรือเป็นของสงฆ์และจะนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสมตามพระธรรมวินัยสืบไป โดยเฉพาะเรื่องเงินทอง ดังจะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

3. เงินทองกับพระภิกษุสงฆ์

ในเบื้องต้นก่อนที่จะกล่าวถึงลักษณะของพระภิกษุซึ่งถือเป็นอุดมเพศอันสูงสุดนั้น ผู้วิจัยจะนำลักษณะของสามเณรมาพิจารณาก่อนเพราะสามเณรนั้นเป็นเหล่ากอแห่งสมณะ^{๑๗} หรือเป็นผู้ที่จะพัฒนาภาวะเพศให้กลายเป็นพระภิกษุต่อไป สำหรับลักษณะของสามเณรนั้นมีอยู่ 10 ข้อ ในข้อที่ 10 นั้นคือการเว้นจากการรับทองและเงิน^{๑๘} ลักษณะดังกล่าวย่อมแสดงชัดเจนว่าสามเณรไม่สามารถรับเงินและทองได้

3.1 เงินทองในพระวินัยปิฎก

สำหรับพระภิกษุซึ่งมีศีลมากกว่านั้นย่อมจะต้องมีลักษณะที่เกี่ยวกับเรื่องเงินและทองอยู่มากเช่นกัน ในคัมภีร์พระวินัยปิฎก โกสิยวรรค มีลักษณะที่ห้ามพระภิกษุสงฆ์รับเงินและทอง โดยท่านอุปัชฌาย์ทศกัณฐะได้เป็นต้นเหตุให้เกิดลักษณะข้อนี้ ดังมีเรื่องราวต่อไปนี้

บุรุษนั้นเข้าไปหาท่านพระอุปัชฌาย์ทศกัณฐะ กราบแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งได้กราบเรียนว่า ท่านเจ้าข้า เมื่อเย็นวานนี้มีเนื้อเกิดขึ้น ผมได้เก็บไว้ถวายพระคุณเจ้าส่วนหนึ่ง จากนั้นเด็กคนนั้นตื่นขึ้นแต่เช้ามีครี้อ่อนหวานว่าจงให้เนื้อแก่ข้าพเจ้า ผมจึงได้ให้เนื้อส่วนของพระคุณเจ้าแก่เด็ก พระคุณเจ้าจะให้ผมจัดหาอะไรมาถวายด้วยทรัพย์กหาปณะหนึ่ง ขอรับ ท่านพระอุปัชฌาย์ทศกัณฐะถามว่าเธอบริจาคทรัพย์กหาปณะหนึ่งแก่เรา แล้วหรือ

บ. ขอรับ ผมบริจาคแล้ว

อุ. เธอจงให้กหาปณะนั้นแหละแก่เรา

บุรุษนั้นได้ถวายกหาปณะแก่ท่านพระอุปัชฌาย์ทศกัณฐะใน ทันใดนั้นเองแล้วเพ่งโทษติเตียน โพนทะนาว่า พระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรเหล่านี้รับรูปียะเหมือนพวกเรา ภิกษุทั้งหลายได้ยินบุรุษนั้นเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาอยู่ บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มีกนัทยสัณโดษ มีความละอาย มีความรังเกียจ ผู้ใคร่ต่อสิกขาต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่าโง่ ท่านพระอุปัชฌาย์ทศกัณฐะจึงได้รับรูปียะแล้ว แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า^{๑๙}

หลังจากนั้นพระพุทธเจ้าจึงทรงประชุมสงฆ์เพื่อสอบถามเรื่องราวดังกล่าว ซึ่งท่านพระอุปัชฌาย์ทศกัณฐะก็ได้ยอมรับความจริงว่าท่านได้รับเงิน 1 กหาปณะแทนเนื้อที่มีราคา 1 กหาปณะ พระพุทธองค์จึงทรงติเตียนแล้วทรงบัญญัติลักษณะที่ห้ามพระภิกษุสงฆ์รับเงินและทองดังมีข้อความต่อไปนี้

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงติเตียนว่า ดูก่อนโมฆบุรุษ การกระทำของเธอนั้นไม่เหมาะ ไม่สม ไม่ควร

^{๑๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า 333.

^{๑๘} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎกเล่ม 4 มหาวรรค ภาค 1 และอรรถกถา, หน้า 285.

^{๑๙} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎกเล่ม 1 ภาค 3 มหาวิภังค์ ปฐมภาค – ทุติยภาคและอรรถกถา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2537), หน้า 938 – 939.

ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ โฉนเธอจึงได้รับรู้ปิยะเล่า การกระทำของเธอนั้นไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใสหรือเพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว โดยที่แท้การกระทำของเธอนั้นเป็นไปเพื่อความไม่เลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใสและเพื่อความเป็นอย่างอื่นของชนบางพวกที่เลื่อมใสแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงติเตียนท่านพระอุปนันทศากยบุตรโดยอเนกปริยาย ดังนี้แล้ว ตรัสโทษแห่งความเป็นคนเลี้ยวยาก ความเป็นคนบำรุงยาก ความเป็นคนมักมาก ความเป็นคนไม่สันโดษ ความคลุกคลี ความเกียจคร้าน ตรัสคุณแห่งความเป็นคนเลี้ยวง่าย ความเป็นคนบำรุงง่าย ความมักน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลา ความก้ำจืด อาการที่น่าเลื่อมใส การไม่สะสม การปรารภความเพียรโดยอเนกปริยาย ทรงกระทำธรรมิกถาที่สมควรแก่เรื่องนั้นที่เหมาะสมแก่เรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ... ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็แลพวกเธอพึงยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงอย่างนี้ว่าดังนี้ อนึ่ง ภิกษุใด รับก็ดี ให้รับก็ดี ซึ่งทอง เงินหรือยินต์ของเงินอันเขาเก็บไว้ให้เป็นนิสสัคคียปาจิตตีย์^{๒๐}

สิกขาบทนี้จึงเป็นการกล่าวชัดเจนแล้วว่าห้ามไม่ให้ภิกษุรับ ใช้ให้คนอื่นรับ หรือแม้กระทั่งยินต์ในเงินทองที่เขาเก็บไว้ให้ตน ในสิกขาบทวิภังค์ได้อธิบายรายละเอียดต่างๆ เช่น ความหมายของทองและเงิน คำว่ารับเองหรือให้คนอื่นรับแทน ดังมีรายละเอียดว่า

ที่ชื่อว่าทองตรัสหมายทองคำ ที่ชื่อว่าเงินได้แก่กหาปณะ มาสกที่ทำด้วยโลหะ มาสกที่ทำด้วยไม้ มาสกที่ทำด้วยหนัง ซึ่งใช้เป็นมาตราสำหรับแลกเปลี่ยนซื้อขายกันได้ บทว่ารับคือรับเองเป็นนิสสัคคีย บทว่าให้รับคือให้คนอื่นรับแทนเป็นนิสสัคคีย บทว่ายินต์ของเงินอันเขาเก็บไว้ให้ ความว่าหรือยินต์ของเงินที่เขาเก็บไว้ให้ด้วยบอกวาของนี้จึงเป็นของพระคุณเจ้า ดังนี้เป็นต้นเป็นนิสสัคคีย ทองเงินที่เป็นนิสสัคคียต้องเสียสละในท่ามกลางสงฆ์^{๒๑}

จากสิกขาบทและคำอธิบายสิกขาบทดังกล่าวจึงเป็นที่แน่ชัดว่าพระภิกษุสงฆ์นั้นไม่สามารถรับทองและเงินได้ตามพระวินัยบัญญัติไม่ว่าจะรับเองหรือให้ผู้อื่นรับก็ตาม ในที่สุดแม้ยินต์ก็ยังเป็นอาบัติและหากรับเงินทองแล้วก็ต้องเสียสละเงินทองนั้นในท่ามกลางสงฆ์ อาบัตินี้จึงจะพ้นไปได้ อาบัตินี้จึงเรียกว่า “นิสสัคคียปาจิตตีย์” หรือ “นิสสัคคียวัตถุ” ที่แปลว่า อันทำให้ต้องสละสิ่งของ ภิกษุต้องอาบัติประเภทนี้ต้องสละสิ่งของที่ทำให้ต้องอาบัตินั้นก่อนจึงจะปลดอาบัตินั้น ส่วนสิ่งของที่ทำให้ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์เรียกว่า “นิสสัคคียวัตถุ” เช่น เงินทอง ที่เป็นเหตุนี้จึงต้องสละก่อนจึงจะปลดอาบัตินั้น^{๒๒} อย่างไรก็ตามในสิกขาบทนี้อาจมีข้อสงสัยว่าทองและเงินนั้นมีความหมายอย่างไรบ้าง นับรวมถึงที่เป็นเงินตราที่ใช้ในการแลกเปลี่ยนด้วยหรือไม่ ดังนั้นนอกจากสิกขาบทวิภังค์ที่เป็นส่วนขยายในพระวินัยปิฎกแล้ว คัมภีร์อรรถกถาจึงได้กล่าวอธิบายเรื่องนี้เพิ่มเติมว่า

ในสิกขาบทนี้ ท่านประสงค์เอากหาปณะเป็นต้นอย่างใดอย่างหนึ่งที่ทำให้ถึงการซื้อขายได้ เพราะเหตุนี้แน่แท้ ในบทภาษณะแห่งบทว่า ราชตํ นั้น ท่านจึงกล่าวคำว่า กหาปณะ โลหามาสก ดังนี้ เป็นต้น บรรดาบทว่า กหาปณะ เป็นต้นนั้น กหาปณะที่เขาทำด้วยทองคำก็ดี ทำด้วยเงินก็ดี กหาปณะธรรมดาที่ดี ชื่อว่ากหาปณะ มาสกที่ทำด้วยแร่ทองแดงเป็นต้น ชื่อว่าโลหะมาสก มาสกที่ทำด้วยไม้แก่นก็

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า 939 – 940.

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า 941 – 942.

^{๒๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า 128.

คือ ด้วยข้อไม้ไผ่ที่ดี โดยที่สุกแล้วมาสกที่เขาทำด้วยใบตาลสลักเป็นรูป ก็ชื่อว่ามาสกไม้ มาสกที่เขาทำด้วย
 ครั้งก็ดี ด้วยยางก็ดี คุณให้เกิดรูปขึ้นชื่อว่ามาสกยาง ก็ด้วยบทว่า เย โวหารุ คจฺจนฺติ นี้ ท่านสงเคราะห์
 เอามาสกทั้งหมดที่ใช้เป็นมาตราซื้อขายในชนบท ในเวลาซื้อขายกัน โดยที่สุดทำด้วยกระดูกบ้าง ทำด้วย
 หนังบ้าง ทำด้วยเมล็ดผลไม้บ้าง คุณให้เป็นรูปบ้าง มิได้คุณให้เป็นรูปบ้าง วัตถุทั้ง 4 อย่าง คือ เงิน ทอง
 ทั้งหมดนี้ (และ) มาสกทอง มาสกเงิน มีประเภทดังกล่าวแล้วแม้ทั้งหมด จัดเป็นวัตถุแห่งนิสสัค-
 คิย์ วัตถุนี้คือ มุกตา มณี ไพฑูรย์ สังข์ ศิลา ประพาฬ ทับทิม บุษราคัม รัตนชาติ 7 ชนิด ทาสหญิง
 ทาสชาย นาไร่ สวนคอกไม้ สวนผลไม้ เป็นต้น จัดเป็นวัตถุแห่งทุกกฏ วัตถุนี้ คือ ด้าย ผาไล ผืนผ้า
 ผ้าย ทรัพย์สินมือเนกประการและเภสัชมีเนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อยงบ เป็นต้น จัดเป็นกัป-
 ปิยวัตถุ^{๓๓}

จากเนื้อความในพระวินัยปิฎกและในคัมภีร์อรรถกถาจึงเป็นที่แน่ชัดว่าพระภิกษุสงฆ์ไม่สามารถรับหรือ
 มีเงินและทองได้ นอกจากนี้ยังรวมถึงอะไรก็ตามที่มีค่าในการแลกเปลี่ยนซื้อขายได้หรือมีคุณค่าคล้ายเงิน
 และทองก็ไม่สามารถรับได้เช่นเดียวกัน หากเปรียบเทียบกับปัจจุบันแล้ว กหาปณะและมาสกก็ได้แก่
 ธนบัตร เหรียญ เช็ค บัตรกดเงินสด บัตรเอทีเอ็ม บัตรเครดิต ฯลฯ ที่สามารถใช้แลกเปลี่ยนซื้อ
 ขายแทนเงินได้ นอกจากนี้คัมภีร์อรรถกถายังได้แสดงและแยกประเภทของเหตุผลในการรับเงินทองของ
 พระภิกษุสงฆ์ว่ามีเหตุผลอะไรในการรับเงินและทองนั้น เช่น เป็นการรับเพื่อตน เป็นการรับเพื่อสงฆ์ โดยได้
 วิวินิจฉัยว่าการรับแต่ละประเภทมีความผิดอย่างไรบ้างดังต่อไปนี้

บรรดานิสสัคคิยวัตถุและทุกกฏวัตถุ นั้น ภิกษุจะรับนิสสัคคิยวัตถุเพื่อประโยชน์ตนเองหรือเพื่อ
 ประโยชน์แก่สงฆ์ คณะบุคคลและเจตีย์ เป็นต้น ย่อมไม่ควร เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้รับเพื่อ
 ประโยชน์แก่ตนเอง เป็นทุกกฏแก่ภิกษุผู้รับเพื่อประโยชน์แก่สงฆ์ที่เหลือ เป็นทุกกฏอย่างเดียวแก่ภิกษุ
 ผู้รับทุกกฏวัตถุเพื่อประโยชน์ทุกอย่าง ไม่เป็นอาบัติในกัปปิยวัตถุ เป็นปาจิตตีย์ด้วยอำนาจที่มาในรัตน-
 สิกขาบทข้างหน้าแก่ภิกษุผู้รับวัตถุมีเงินเป็นต้นแม้ทั้งหมดด้วยหน้าที่แห่งภิกษุคาริกเพื่อต้องการจะ
 เก็บไว้^{๓๔}

หากกล่าวสรุปตามคัมภีร์อรรถกถาให้เข้าใจง่ายขึ้นนั้น สรุปได้ว่า

1. หากพระภิกษุสงฆ์รับเงินทอง เพื่อเป็นของส่วนตัวเป็นอาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์
 2. หากพระภิกษุสงฆ์รับเงินทอง เพื่อเป็นของส่วนรวม เช่น เพื่อสงฆ์ คณะบุคคล พระเจตีย์ เป็น
 อาบัติทุกกฏ
 3. หากพระภิกษุสงฆ์รับทุกกฏวัตถุ เช่น มุกตา มณี ไพฑูรย์ สังข์ ศิลา ประพาฬ ทับทิม บุษราคัม
 รัตนชาติ 7 ชนิด ทาสหญิง ทาสชาย นาไร่ สวนคอกไม้ สวนผลไม้ เป็นต้น เพื่อเป็นของส่วนตัวหรือ
 ส่วนรวมก็ตามเป็นอาบัติทุกกฏ
 4. หากพระภิกษุสงฆ์รับกัปปิยวัตถุ เช่น ด้าย ผาไล ผืนผ้า ผ้าย ทรัพย์สินมือเนกประการและเภสัชมีเนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อยงบ เป็นต้น ไม่เป็นอาบัติ
- โดยสรุปการรับเงินทองไม่ว่าจะด้วยวัตถุประสงศ์ใดๆ ย่อมเป็นการผิดพระวินัยทั้งสิ้นและย่อมเป็น

^{๓๓} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎกเล่ม 1 ภาค 3 มหาวิภังค์ ปฐมภาค – ทุติยภาคและอรรถกถา, หน้า 945 – 946.

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า 946.

อาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์แก่ภิกษุที่รับไม่ว่าจะโดยเหตุผลใดๆ การที่พระภิกษุสงฆ์ไม่ควรยุ่งเกี่ยวกับเงินทองไม่ว่าจะเป็นการรับหรือการนำไปแลกเปลี่ยนนั้น ในคัมภีร์อรรถกถาได้อธิบายว่าเพราะเงินและทองเป็นสิ่งที่เรียกว่า “อนามาส” คือวัตถุอันภิกษุไม่ควรจับต้อง เช่น ร่างกายและเครื่องแต่งกายสตรี เงินทอง อาวุธ^{๒๕} คัมภีร์อรรถกถายังได้สรุปว่าพระภิกษุสงฆ์จะรับเงินและทองได้โดยไม่ผิดพระวินัยบัญญัตินั้นมีเพียงการให้กับบิณฑบาตหรือผู้ที่มิจิตศรัทธาเป็นผู้ถือเงินและทองนั้นไว้ให้แล้วเปลี่ยนเป็นปัจจัย 4 ที่เหมาะสมกับความต้องการของสงฆ์เท่านั้นจึงจะไม่เป็นอาบัติโดยพระภิกษุสงฆ์ห้ามยุ่งเกี่ยวแม้กระทั่งสั่งว่าให้เงินทองนั้นไปวางไว้ที่ใด ถึงแม้ว่าพระภิกษุสงฆ์จะไม่รับเงินทองนั้น แต่เป็นผู้บริหารจัดการเงินทองนั้นให้เป็นปัจจัย 4 เองก็ดี ปัจจัย 4 เหล่านั้นย่อมเป็นอกบิณฑบาตแก่ภิกษุสงฆ์ทั้งหมด^{๒๖}

3.2 เงินทองในพระสูตรต้นตปิฎก

นอกจากในคัมภีร์พระวินัยปิฎกจะกล่าวถึงข้อห้ามในเรื่องการรับเงินและทองของพระภิกษุ ดังปรากฏในสิกขาบทต่างๆ ไว้อย่างชัดเจนแล้ว ในพระสูตรต้นตปิฎกก็มีเรื่องราวเกี่ยวกับเงินทองในมุมมองต่างๆ มากมาย ผู้วิจัยได้รวบรวมเนื้อความในพระสูตรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกันเรื่องเงินทองมาแสดงดังต่อไปนี้ ในจังก์สูตรกล่าวถึงการสละเงินและทองเพื่อออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ ดังข้อความว่า

ดูก่อนท่านผู้เจริญทั้งหลาย ได้ทราบว่พระสมณโคตมทรงสละเงินและทองมากมาย ทั้งที่อยู่ในพื้นดินทั้งที่อยู่ในอากาศเสด็จออกผนวช ... พระสมณโคตมกำลังรุ่ง พระเกศาดำสนิท ยังหนุ่มแน่น ตั้งอยู่ในปฐมวัย เสด็จออกทรงผนวชเป็นบรรพชิต ... เมื่อพระมารดาและพระบิดาไม่ทรงปรารถนาให้ทรงผนวช พระพักตร์อาบไปด้วยพระอิศสุชล ทรงกันแสงอยู่ พระสมณโคตมทรงปลงพระเกศาและพระมัสสุ ทรงครองผ้าย้อมน้ำฝาด เสด็จออกทรงผนวชเป็นบรรพชิต^{๒๗}

ในพระสูตรอื่นๆ ก็มีเนื้อความเกี่ยวกับการสละเงินและทองและทรัพย์สินสมบัติของพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายที่สอดคล้องกับพระวินัยปิฎกทั้งก่อนที่จะบวชและเมื่อบวชแล้ว ดังคำกล่าวของท่านพระสุนทรภิกษุณี ในสุนทรภีระคาถาดังนี้

ดูก่อนสุนทรภี บิดาของลูกละช้าง ม้า โค มณี กุลทล ความมั่งคั่งและสมบัติคฤหัสถ์นี้ออกบวชเสียแล้ว ลูกจงบริโภคนกโคตมสมบัติ จงเป็นทายาทริมมรดกในตระกูลนะลูก ... แม่เจ้า บิดาของลูกถูกความเศร้าโศกถึงลูกชายรบกวนหนัก จึงละ ช้าง ม้า โค มณีและกุลทล ความมั่งคั่งและสมบัติคฤหัสถ์นี้ออกบวช ถึงลูกก็ถูกความเศร้าโศกถึงน้องชายรบกวนมากจึงจักบวชด้วยจะแม่^{๒๘}

คำกล่าวของท่านพระมหากัสสปเถระก็สอดคล้องกับคำกล่าวของพระสุนทรภิกษุณีที่กล่าวถึงการละเงินทองและทรัพย์สินสมบัติของท่านเพื่อออกบวชในมหากัสสปเถรปาทานว่า

กุลศสมบัติได้มีแก่เราในภพสุดท้าย เราสมภพในสกุลพราหมณ์สิ่งสมรณะไว้มาก สละทรัพย์ 80

^{๒๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า 368.

^{๒๖} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎกเล่ม 1 ภาค 3 มหาวิภังค์ ปฐมภาค – ทุติยภาค และอรรถกถา, หน้า 797 – 948.

^{๒๗} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปิณณาสกั เล่ม 2 ภาค 2 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2536), หน้า 343 – 344.

^{๒๘} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย เถรีคาถา เล่ม 2 ภาค 4 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2536), หน้า 400.

โกฏิแล้วออกบวช คุณวิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมภิทา 4 วิโมกข์ 8 และอภิญญา 6 เราทำให้แจ้งแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้าเราได้ทำเสร็จแล้ว ฉะนั้นแล^{๒๙}

จากข้อความที่พระพุทธเจ้า พระเถระและพระเถรีทั้งสองได้กล่าวไว้ในพระสูตรคัมภีร์นั้นย่อมแสดงชัดเจนว่าบุคคลที่จะออกบวชเป็นบรรพชิตนั้นจำเป็นต้องละทรัพย์สินทั้งปวง เช่น เงินและทองซึ่งไม่เพียงแต่จะต้องทำตั้งแต่ก่อนบวชเท่านั้น แม้เมื่อออกบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์แล้วก็ต้องละเว้นเช่นเดียวกัน ดังพระพุทธพจน์ในอิตตันตปสูตรต่อไปนี้

เมื่อเขาบวชแล้วอย่างนี้ ... เว้นขาดจากการรับทองและเงิน ... เว้นขาดจากการรับทาสีและทาส ... เว้นขาดจากการรับแพะและแกะ เว้นขาดจากการรับไก่อและสุกร เว้นขาดจากการรับช้าง โค ม้า และฟ้า เว้นขาดจากการรับไร่นาและที่ดิน ... เว้นขาดจากการซื้อการขาย^{๓๐}

นอกจากนี้ยังมีพระสูตรอื่นที่กล่าวถึงการไม่ยินดีในการรับเงินและทองของพระภิกษุสงฆ์เช่นมณิจูฬกสูตร พระพุทธเจ้าตรัสว่าพระภิกษุสงฆ์ของพระองค์ไม่ยินดีในทองและเงิน ผู้ใดยินดีในเงินทอง ผู้นั้นก็ยังข้องเกี่ยวกับเบญจกามคุณ ผู้ที่ยังเกี่ยวข้องกับเบญจกามคุณก็ย่อมไม่ชื่อว่าเป็นสมณะ ดังมีเนื้อความว่า

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ตีละ นายคามณี เมื่อท่านพยากรณ์อย่างนี้เป็นอันกล่าวตามคำที่เรากล่าวแล้ว ไม่กล่าวดูเราด้วยคำไม่จริงและพยากรณ์ธรรมสมควรแก่ธรรมและสธรรมมิใช่ ปล่อยให้ท่านจะไม่ได้ฐานะ อันวิญญูชนพึงติเตียนได้ เพราะว่าทองและเงินไม่ควรแก่สมณศากยบุตร สมณศากยบุตรย่อมไม่ยินดีทองและเงิน สมณศากยบุตรห้ามแก้วและทองปราศจากทองและเงิน ดูก่อนนายคามณี ทองและเงินควรแก่ผู้ใด เบญจกามคุณก็ควรแก่ผู้นั้น เบญจกามคุณควรแก่ผู้ใด ทองและเงินก็ควรแก่ผู้นั้น ดูก่อนนายคามณี ท่านพึงทรงจำความที่ควรแก่เบญจกามคุณนั้นโดยส่วนเดียวว่าไม่ใช่ธรรมของสมณะ ไม่ใช่ธรรมของศากยบุตร อนึ่งเล่า เรากล่าวอย่างนี้ว่าผู้ต้องการหญ้าพึงแสวงหาหญ้า ผู้ต้องการไม้พึงแสวงหาไม้ ผู้ต้องการเกวียนพึงแสวงหาเกวียน ผู้ต้องการบุรุษพึงแสวงหาบุรุษ เรามีได้กล่าวว่าสมณศากยบุตรพึงยินดีที่พึงแสวงหาทองและเงินโดยปริยายอะไรเลย^{๓๑}

คาถาสุภาสิตของนางสุภากัมมารธิดาเถรีกล่าวยืนยันว่าการบวชนั้นคือการละเงินทองและเป็นการไม่สมควรเลยที่บรรพชิตจะกลับมามีเงินทองอีก คำกล่าวนี้นี้เป็นการเน้นย้ำว่าพระภิกษุสงฆ์ย่อมต้องไม่ยินดีในเงินทองแต่อย่างใด

ข้าพเจ้าละหมู่ญาติ ทาสและกรรมกร บ้านและไร่นา ความมั่งคั่งและรณณียะ สิ่งที่น่ารื่นรมย์ที่เข้านั้นถึงกันนักหนา ข้าพเจ้าละทรัพย์สมบัติไม่ใช่น้อยออกบวชด้วยศรัทธาอย่างนี้ในพระสัทธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศดีแล้ว ข้อที่ละทิ้งเงินทองเสียแล้วกลับมายึดเงินทองนั้นอีกไม่สมควรแก่ข้าพเจ้าเพราะข้าพเจ้าปรารถนาแต่ความไม่กังวลห่วงใย ผู้ใดละทิ้งเงินทองแล้วกลับมายึดเงินทองนั้นได้อีก ผู้นั้นจะหงัดขึ้นมาได้อย่างไร ในระหว่างบัดนี้ทั้งหลายเงินและทองไม่มีเพื่อสันติความสงบสำหรับผู้นั้น เงินทองนั้นก็มิสมควรแก่สมณะ เงินทองนั้นก็มิใช่ขจรทรัพย์ อนึ่งเงินทองนี้ทำให้เกิดความโลภ

^{๒๙} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย อปทาน เล่ม 8 ภาค 1 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, 2538), หน้า 514.

^{๓๐} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล อังคุตตรนิกาย จตุกนิบาต เล่ม 2 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, 2537), หน้า 515 – 516.

^{๓๑} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค เล่ม 4 ภาค 2 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, 2536), หน้า 213.

ความมัวเมา ความลุ่มหลง ความติดค้างเครื่องผูกมัดมีความคับแค้นมาก เงินทองนั้นไม่ตั้งอยู่ยั่งยืนเลย นรชนเป็นอันมากประมาทมีใจเศร้าหมองแล้วเพราะเงินทองเท่านี้จึงต้องเป็นศัตรู วิวาทบาดหมางกันและกัน การถูกฆ่าการถูกจองจำการต้องโทษมีตัดมือเป็นต้น ความเสื่อมเสีย ความเศร้าโศกพิโรธรำพัน ความพินาศเป็นอันมากของนรชนที่ตกอยู่ในกามทั้งหลายก็มองเห็นกันอยู่^{๓๒}

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถาทั้งหมดที่ได้ยกมาแสดงนั้นไม่ว่าจะเป็นพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก รวมถึงคัมภีร์อรรถกถานั้นไม่มีที่ใดเลยที่จะแสดงถึงการยอมรับให้พระภิกษุและสามเณรยินดีในการรับทองและเงิน สาเหตุเพราะบรรพชิตไม่ใช้ฆราวาสที่ยังมีความยินดีในการใช้เงินทองเพื่อบริโภคคาม พระพุทธเจ้าจึงทรงแสดงธรรมให้เห็นโทษของการที่มีอยู่มากมาย นอกจากนี้การรับทองและเงินของพระภิกษุยังได้กลายเป็นชนวนเหตุที่สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่สอง^{๓๓} ดังนั้นการรับเงินและทองของพระภิกษุสงฆ์จึงเป็นเรื่องสำคัญต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาอีกด้วย

4. ทรัพย์สินของพระสงฆ์ในปัจจุบัน

หากสรุปประเภทของรายได้ส่วนตัวของพระภิกษุสงฆ์จากข้อมูลเอกสารและการสัมภาษณ์แล้วสามารถจัดประเภทได้ดังต่อไปนี้

1. เงินนิตยภัต ตามตำแหน่งและสมณศักดิ์ เช่น ตำแหน่งเจ้าอาวาส เจ้าคุณ ฯลฯ
2. เงินค่าสอน กรณีที่เป็นพระอาจารย์สอนหนังสือตามสำนักเรียนต่างๆเช่นสำนักเรียนบาลี นักธรรมมหาวิทยาลัยสงฆ์ ฯลฯ
3. เงินจากกิจกรรมส่วนตัวทั่วไป เช่น งานศพ งานทำบุญบ้าน ฯลฯ
4. เงินจากกิจกรรมพิเศษทางศาสนา เช่น ทอดผ้าป่า ทอดกฐิน

จากข้อมูลสัมภาษณ์ทำให้เห็นว่าเรื่องรายรับของพระภิกษุสงฆ์ในปัจจุบันนั้นเป็นอย่างไรทั้งในแง่ส่วนตัวและส่วนรวม เช่น ในกรณีที่เจ้าอาวาสก็จะมีเงินนิตยภัต 1,500 บาทต่อเดือน หากเป็นอาจารย์สอนหนังสือก็จะมีเงินค่าสอนเพิ่มเติมอีก นอกจากนั้นก็จะมีเงินจากการรับนิมนต์ในงานต่างๆ ทำให้ทราบว่าพระภิกษุสงฆ์ส่วนใหญ่ก็มีเงินเป็นของตัวเองกันมากบ้างน้อยบ้างตามแต่ที่มาของรายได้ เมื่อมีเงินแล้วพระภิกษุสงฆ์ก็สามารถนำไปเปลี่ยนเป็นทรัพย์สินต่างๆ ซึ่งอาจจะถูกต้องหรือไม่ถูกต้องตามพระธรรมวินัยก็เป็นที่ได้ ส่วนทรัพย์สินของวัดนั้น ปริมาณและที่มาของเงินบริจาคก็แล้วแต่ว่าวัดนั้นๆ มีกิจกรรมและทรัพยากรที่เรียกศรัทธาและสามารถแปรเป็นตัวเงินได้มากน้อยเพียงใดซึ่งไม่แตกต่างจากข้อมูลเอกสารเท่าใดนัก

หากสรุปประเภทของรายจ่ายส่วนตัวของพระภิกษุสงฆ์จากข้อมูลเอกสารและการสัมภาษณ์แล้วสามารถจัดประเภทได้ดังต่อไปนี้

1. รายจ่ายส่วนตัว เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าโทรศัพท์ ค่าเดินทาง อุปถัมภ์ญาติ ฯลฯ
2. รายจ่ายการกุศล เช่น ร่วมทำบุญกับสถานที่ต่างๆ
3. รายจ่ายด้านการศึกษา เช่น ค่าตำรา อุปกรณ์การเรียนการสอน

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า 415 – 416.

^{๓๓} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม 7 จุลวรรค พุติยภาคและอรรถกถา, หน้า 530 – 558.

รายจ่ายของวัดส่วนใหญ่มักจะเป็นเรื่องการก่อสร้างวัตถุและดูแลเสนาสนะต่างๆ^{๓๔} จากข้อมูลสัมภาษณ์ทำให้เห็นว่าในปัจจุบัน รายจ่ายส่วนตัวก็แล้วแต่กิจกรรมที่พระภิกษุสงฆ์แต่ละท่านเน้นในเรื่องอะไร หากเน้นการศึกษา รายจ่ายก็จะเน้นไปในด้านอุปกรณ์การศึกษา หากเน้นการจุนเจือครอบครัวหรืออุปการะลูกศิษย์ ค่าใช้จ่ายก็จะเน้นไปในด้านการอุปถัมภ์ด้วยเงินเป็นส่วนมาก

ส่วนการดูแลจัดการทรัพย์สินนั้นจากการสัมภาษณ์พบว่าหากเป็นทรัพย์สินของวัดนั้น วัดส่วนใหญ่ก็ยังมียุทธศาสตร์การบริหารจัดการที่ค่อนข้างตรงกับกฎหมายของคณะสงฆ์ แต่สำหรับเรื่องทรัพย์สินส่วนตัวนั้น เนื่องจากไม่มีกฎหมายประกาศไว้ชัดเจน วิธีการปฏิบัติจึงมีความแตกต่างกันไปซึ่งสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. เปิดบัญชีรวมเงินส่วนตัวเข้ากับบัญชีวัด
2. เปิดบัญชีส่วนตัว
3. ไม่เปิดบัญชี เช่น ไว้ในตู้บริจาค กุฏิเจ้าอาวาส ฯลฯ

เมื่อทราบข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเงินของวัดและส่วนตัวในเรื่องรายรับ รายจ่ายทั้งจากเอกสารและการสัมภาษณ์แล้วพบว่าหากเป็นเรื่องเงินของวัดที่เป็นส่วนรวมแล้ว วัดส่วนใหญ่ยังใช้วิธีตามกฎหมายของไวยาวัจกรคือมีการทวงถามและเจ้าอาวาสรวมเป็น 3 ท่านในการเบิกจ่ายเงินวัดและพบว่าวัดหลายแห่งที่มีการก่อสร้างก็ได้อาศัยระบบการกู้ยืมเงินแบบถ้อยที่ถ้อยอาศัยอีกด้วย ส่วนเงินส่วนตัวนั้นพบว่าพระภิกษุสงฆ์มีวิธีการจัดการอิสระตามที่แต่ละท่านเห็นสมควรกับสภาพรายรับและการใช้จ่ายของวัด จากการสัมภาษณ์ทำให้เห็นทัศนคติเรื่องเงินทองของพระภิกษุสงฆ์ในปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

1. ทัศนคติว่าเงินทองเป็นเพียงสิ่งสมมติ

จากความเห็นเหล่านี้ทำให้ทราบว่าพระภิกษุสงฆ์ส่วนหนึ่งในปัจจุบันมีวิธีคิดที่ 1) เงินทองเป็นเพียงสิ่งสมมติทางโลกที่จำเป็นต้องใช้ในยุคปัจจุบัน 2) มีความเห็นว่าเงินทองในอดีตเป็นของมีค่าซึ่งต่างจากเงินในยุคนี้ที่เป็นเพียงกระดาษธนบัตรซึ่งเป็นของสมมติไม่มีค่าอะไร เพราะเป็นสิ่งที่แลกเปลี่ยนได้แตกต่างจากในอดีตที่เงินทองมีค่าด้วยตัวมันเอง

2. ทัศนคติว่าเงินทองเป็นของส่วนตัว

ดังนั้นทัศนคติจากการสัมภาษณ์จึงสรุปได้ว่า พระภิกษุสงฆ์กลุ่มหนึ่งมีแนวคิดที่ 1) หากมีการถวายเงินให้พระภิกษุรูปใดก็ตามก็ถือว่าเป็นของส่วนตัว หากเป็นเงินในกิจกรรมส่วนรวม เช่น กฐิน ผ้าป่า ถือเป็นของวัดหรือของส่วนรวม 2) การรับเงินเป็นของส่วนตัวนั้นมีความจำเป็นเพราะว่าต้องฉลองศรัทธาให้แก่ญาติโยม 3) พระไม่มีทรัพย์สินแต่หากว่าถ้าท่านได้รับเงินมาก็ถือว่าเป็นทรัพย์สินของท่านที่สามารถนำไปใช้ได้ เช่น นำไปจุนเจือครอบครัว หรือแม้กระทั่งนำไปซื้อของที่ต้องการหรือใช้ชำระหนี้อีกด้วย

3. ทัศนคติเคร่งครัดพระธรรมวินัย

ดังนั้นทัศนคติจากการสัมภาษณ์จึงสรุปได้ว่า พระภิกษุสงฆ์กลุ่มนี้มีแนวคิดที่ 1) พระภิกษุสงฆ์ไม่สามารถมีเงินทองเป็นของตัวเองได้เพราะไม่ใช่สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้เกี่ยวข้อง 2) หากพระภิกษุสงฆ์จะยุ่งเกี่ยวกับต้องมีไวยาวัจกรและกรรมการวัดที่มีคุณธรรมทำหน้าที่แทนเพื่อความซื่อสัตย์โปร่งใส 3) เงินทองเป็นเพียงสิ่งสมมติที่ทำให้พัวพันในกามและไม่ใช่อุปนิสัย 4) หรือบริวาร 8 ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของ

^{๓๔} เรื่องฤทธิ ประสันรักษ์, “รายรับรายจ่ายของวัดในกรุงเทพมหานคร,” วารสารพุทธศาสนศึกษา 4 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2540): 4 - 46.

พระภิกษุสงฆ์

4. ทรรศนะปรับเปลี่ยนพระธรรมวินัย

ดังนั้นทรรศนะจากการสัมภาษณ์จึงสรุปได้ว่า พระภิกษุสงฆ์กลุ่มนี้มีแนวคิดที่ว่า 1) แนวคิดว่ายุคสมัยปัจจุบันไม่เหมือนสมัยพุทธกาลจึงจำเป็นต้องมีการปรับพระธรรมวินัยบ้าง โดยอาศัยพุทธพจน์ที่อนุญาตให้ถนอถนอสิกขาบทเล็กน้อย 2) การใช้เงินทองต้องอาศัยเจตนาในการใช้เป็นหลัก 3) ความเห็นที่มองว่าบริบทของสังคมเปลี่ยนไปจึงจำเป็นต้องใช้เงินเพราะว่ามีค่าใช้จ่ายในกิจกรรมต่างๆ และลูกศิษย์วัดที่ไม่สามารถติดตามดูแลได้

5. ปัญหาเรื่องทรัพย์สินของพระสงฆ์

การที่พระสงฆ์มีทรัพย์สินส่วนตัวนั้นส่งผลให้เกิดปัญหาขึ้นมากมาย ในเบื้องต้นผู้วิจัยจะยกกฎพระสงฆ์ในกฎหมายตราสามดวงที่เกี่ยวกับความประพฤติเสื่อมเสียเรื่องทรัพย์สินเงินทองในสมัยรัชกาลที่ 1 ซึ่งสะท้อนปัญหาของพระภิกษุสงฆ์ในเรื่องทรัพย์สินเงินทองได้เป็นอย่างดีจนทำให้เกิดกฎคณะสงฆ์ขึ้น เช่น ในกฎพระสงฆ์ มาตรา 6 มีการบัญญัติห้ามขมวดาสนาของที่เป็นอกบิเษแก่พระภิกษุสงฆ์ เช่น แก้วแหวนเงินทองว่า

แต่ก่อนขมวดาสนาผู้จะทำทานแก่ภิกษุสงฆ์โดยด่าแต่เข้าทับพีหนึ่งก็มีผลปรากฏในชั่วนี้ชั่วหน้าเพราะพระภิกษุผู้รับทานนั้นทรงศีลบริสุทธิ ฝ่ายขมวดาสนาผู้จะให้ทานนั้นก็มิบัญญัติอมตักเตือนมิได้เกียดค่านจ่ายทรัพย์สินตกแต่ทานประคิษบันจงเป็นจตุปัจจัยทานตามพระพุทธโอวาทตรัสสอนไว้ แลผู้ให้ได้รับทั้งสองฝ่ายสุจริตจริงจึงให้ผลมากประจักษ์ในชั่วนี้ชั่วหน้าสืบมา ทุกวันนี้ภิกษุแลสามเณรผู้รับทานรักษาสิกขาบทนั้นก็พ้นเพื่อนมักมากโลภรับเงินทองของอันไม่ควรด้วยกิจพระวินัยสังฆมททรัพย์สินของเทียวมะสมณสถานทำการของขมวดาสนา การศกการเบญจาเป็นหมอนวดหมอยาหมออุยใช้สอยอาษาการกระหัฐแลให้สิ่งของต่างๆ แก่กระหัฐเพื่อจะให้เป็นประโยชน์จะให้เกิดลาภเลี้ยงชีวิตดิตรมิตถรรรมมิกวนัก ... แลภิกษุทุกวันนี้บวชเข้ามิดักระทำตามพระวินัยปรณัติ เหนแต่จะเลี้ยงชีวิตดิตรมิตถรรรมมิให้มีแต่เนื้อหนังบริวรณประตุจโคกระบือมิแต่จะบริโภคอาหารให้จำเรญเนื้อหนังจะได้จำเรญสติปัญญานั้นหามิได้เป็นภิกษุสามเณรลามกในพระศาสนา ฝ่ายขมวดาสนาก็ปราศจากปัญามิได้รู้จะทำทานฉนี้ให้เกิดผลน้อยมากแก่ตนหามิได้มักภอใจทำทานแก่ภิกษุสามเณรอันผสมสมณสถานทำการของตนจึงทำทาน บางคาบยอมมักง่ายถวายเงินทองของอันเป็นอะกะบิเษมิกวนักแก่สมณะๆ ก็มีใจโลภสังฆมททรัพย์สินเลี้ยงชีวิตดิตรมิตถรรรมมิได้ชื่อว่าขมวดาสนาหมิ่นให้กำลังแก่ภิกษุใจอันปล้นพระศาสนา ทานนั้นหาผลมิได้ชื่อว่าทำลายพระศาสนา^๙

ผู้วิจัยขอยกพุทธพจน์ในมหาทุกขขันธสูตรที่กล่าวสนับสนุนแนวคิดว่ายุคสมัยนี้มีความสัมพันธ์กับเรื่องกาม โดยคำว่ากามนั้นก็ย่อมสัมพันธ์กับทรัพย์สินเงินทองด้วย ดังต่อไปนี้

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง มีกามเป็นเหตุ มีกามเป็นต้นเค้า มีกามเป็นตัวบังคับ เพราะเหตุแห่งกามทั้งหลายนั้นแล แม้พระราชาทั้งหลายก็วิวาทกันกับพระราชา แม้พวกกษัตริย์ก็วิวาทกันกับพวกกษัตริย์ แม้พวกราหมณ์ก็วิวาทกันกับพวกราหมณ์ แม้คฤหบดีก็วิวาทกันกับพวkcฤหบดี แม้มารดาที่วิวาทกับบุตร แม้บุตรที่วิวาทกับมารดา แม้บิดาที่วิวาทกับบุตร แม้บุตรที่วิวาทกับบิดา แม้พี่ชายน้องชายที่วิวาทกันกับพี่ชายน้องชาย แม้พี่ชายที่วิวาทกับน้องสาว แม้น้องสาวที่วิวาทกับพี่ชาย

^๙ ราชบัณฑิตยสถาน, กฎหมายตราสามดวง (ม.ป.ท., 2550), หน้า 1015 – 1016.

แม้สหายก็วิวาทกับสหาย ชนเหล่านั้นต่างถึงการทะเลาะ แ่งแย่ง วิวาทกันในที่นั้นๆ ทำร้ายซึ่งกันและกันด้วยฝ่ามือบ้าง ด้วยก้อนดินบ้าง ด้วยท่อนไม้บ้าง ด้วยศาสตราบ้าง ถึงความตายไปตรงนั้นบ้าง ถึงทุกข์ปางตายบ้าง ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้เนื้อก็เป็นโทษของกามทั้งหลายเป็นของทุกข์ที่เห็นกันอยู่ มีกามเป็นเหตุ มีกามเป็นต้นเค้า มีกามเป็นตัวบังคับ เกิดเพราะเหตุแห่งกามทั้งหลายทั้งนั้น^{๓๖}

ดังนั้นจากพระพุทธพจน์ดังกล่าว เราจะมาพิจารณาว่าในปัจจุบันการที่พระภิกษุมีเงินทองซึ่งถือเป็นตัวแทนของวัตถุกำนัลนั้นจะทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ขึ้นจริงหรือไม่ จากข้อมูลสัมภาษณ์นั้นทำให้ทราบว่าพระภิกษุสงฆ์ส่วนใหญ่ที่มีเงินเป็นของตัวเองกันมากบ้างน้อยบ้างตาม เมื่อมีเงินแล้วพระภิกษุสงฆ์ก็สามารถนำไปเปลี่ยนเป็นทรัพย์สินต่างๆ ได้อย่างมากมายซึ่งอาจจะถูกหรือไม่ถูกต้องตามพระธรรมวินัยก็เป็นได้ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาต่างๆ ได้ นอกจากนี้ความประพฤติหย่อนในพระธรรมวินัยของพระภิกษุสงฆ์ในเรื่องทรัพย์สินเงินทองนั้นยังทำให้เกิดปัญหาตามมาได้อีกมากมาย เช่น ปัญหาการฉ้อโกงทรัพย์สินวัด ปัญหาการเรียไ้เงินทอง ปัญหาด้านอาชญากรรมและปัญหาการปลอมบวช โดยผู้วิจัยจะนำปัญหาที่ปรากฏตามสื่อต่างๆ ในปัจจุบันมาแสดงดังต่อไปนี้

5.1 ปัญหาการฉ้อโกงทรัพย์สินวัด

ผู้วิจัยขอยกกรณีการยกยอกเงินบริจาคของวัดศรีชุม จังหวัดลำปาง โดยสาเหตุประการหนึ่งเกิดจากความขัดแย้งระหว่างกลุ่มไวยาวัจกรวัดกับกลุ่มเจ้าอาวาสในเรื่องผลประโยชน์ของวัดที่มีมากมายจนทำให้เจ้าคณะจังหวัดลำปางได้ประกาศเป็นคำสั่งของคณะสงฆ์จังหวัดลำปางให้พระภิกษุสามเณรทุกรูปที่พำนักอยู่ที่วัดศรีชุมให้กลับไปอยู่วัดสังกัดเดิมและให้ไวยาวัจกรและกรรมการวัดฯ ตลอดจนผู้อาศัยวัดเดิมถือว่าหมดสภาพไปตาม กฎมหาเถรสมาคมโดยปริยายตั้งแต่วันที่ 25 มิถุนายน 2550^{๓๗} เรื่องนี้เกิดขึ้นหลังจากคณะกรรมการวัดศรีชุมนำโดยนายบันดาล กล้าผจญ ไวยาวัจกรและกรรมการวัดจำนวน 8 คน ได้ทำหนังสือกล่าวหาพระเฉลียว สุกญาโณ เจ้าอาวาสวัดศรีชุมว่าดำเนินการทางการเงินโดยพลการโดยไม่ได้รับความเห็นชอบจากไวยาวัจกรและคณะกรรมการวัด เช่น เงินบัญชีวัดจำนวน 2 ล้าน 4 แสนบาทเศษ เหลือเพียง 5 แสนเศษ และเจ้าอาวาสได้เปิดบัญชีธนาคารกรุงไทยเพิ่ม 1 ฉบับ โดยใช้ชื่อวัดศรีชุมไปรับโอนเงินจากสำนักพระพุทธศาสนา จังหวัดลำปาง โดยคณะกรรมการวัดไม่ได้รับรู้และเจ้าอาวาสยังเป็นผู้เก็บบัญชีธนาคารทุกเล่มไว้และใช้วิธีเบิกจ่ายเองทั้งหมด เจ้าคณะจังหวัดลำปางจึงได้ตั้งกรรมการสอบสวนและให้เจ้าอาวาสวัดศรีชุมชี้แจงซึ่งเจ้าอาวาสสามารถตอบข้อซักถามในเรื่องการใช้เงินบางประเภทได้ ส่วนเรื่องของการเปิดบัญชีฉบับนั้นได้ตอบแบบกำกวมโดยยอมรับว่ามีเงินเหลือติดบัญชีฉบับนี้ 5 บาท^{๓๘}

5.2 ปัญหาการเรียไ้เงินทอง

ปัญหาการเรียไ้ของพระนั้นมีปรากฏหลายที่ เช่น ชาวที่จังหวัดพิจิตร โดยเมื่อวันที่ 20 พ.ค. 2551 ร.ต.ท.มนู ปินใจ ร้อยเวรสถานีตำรวจภูธรเมืองพิจิตรได้รับแจ้งจากนายไพศาล ตีระชูศักดิ์ ประธานชมรมธุรกิจสัมพันธ์ซึ่งเป็นคหบดีในจังหวัดพิจิตรว่าสุตะจะทนกับพฤติกรรมกับพระแตกแถวนอกวัดที่ออกเดินเรียไ้

^{๓๖} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล มัชฌิมนิกาย มูลปิณณาสกั เล่ม 1 ภาค 2 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2542), หน้า 117.

^{๓๗} ตนเมืองเหนือ (2 – 8 กรกฎาคม 2550): 1.

^{๓๘} แมงมุม (2 – 8 กรกฎาคม 2550): 19.

แจกกระดังหึ่งบอกบุญแบบรายวัน ไม่มีวัดต้นสังกัดดูแลที่แท้จริง อีกทั้งของทำบุญที่เรียไ้ไปก็ไม่ได้ถึงทางวัดแต่กลุ่มมิจฉาชีพเหล่านี้ต่างนำของที่เรียไ้ไปขายแล้วนำเงินมาแบ่งกันจึงได้ส่งตำรวจออกตรวจสอบพบพระภิกษุหลาย เกิดเหลี่ยม อายุ 30 ปี อยู่บ้านเลขที่ 62 หมู่ 12 บ้านโกสัมพี อ.โกสัมพี จ.กำแพงเพชร กำลังเดินออกเรียไ้จึงได้ควบคุมตัวไปสอบสวนพร้อมพวกร่วมแก๊งที่เป็นหญิงอีก 2 คนและเป็นชายฉกรรจ์อีก 3 คน โดยใช้รถกระบะยี่ห้อนิสสันรุ่นบี๊กเอ็มสี่ค่าทะเบียน บบ 7071 นครสวรรค์ เป็นพาหนะในการออกเรียไ้ ตำรวจจึงได้ควบคุมตัวมาทำการสอบสวน จากการตรวจสอบพบว่ามีใบสุทธิเป็นพระอยู่ที่วัดคงข่อย ต.วังพิรุณ อ.วังทอง จ.พิษณุโลก แต่ถึงสิ่งของที่นำมาแจกกลับเป็นของวัดหนองไ้ส่ อีกทั้งยังพบสมุดบันทึกการบอกบุญในหลายจังหวัดของภาคกลางที่ตกเป็นเหยื่อของพระนกริตแก๊งนี้ ตำรวจจึงได้ทำประวัติบุคคลทั้งหมดไว้และเปรียบเทียบปรับในข้อหาเรียไ้โดยไม่ได้รับอนุญาตและนิมนต์ให้กลับวัดและห้ามเข้ามาเรียไ้ในจังหวัดพิชรอีก ถ้าไม่ได้รับอนุญาต^{๓๙}

5.3 ปัญหาการล่อลวงและขโมยทรัพย์สินพระภิกษุสงฆ์

ข่าวการลักทรัพย์ของพระสงฆ์ เช่น วันที่ 13 ธ.ค. 2549 เวลา 11.00 น. ต.ต.อุดม แวงข้า จ.ส.ต.มานิตย์ ตรุษดี และ จ.ส.ต.ฉลอง เกาบาง ปฏิบัติหน้าที่สายตรวจ สน.บางโพพวง ได้รับแจ้งจากพลเมืองติว่าช่วยกันจับกุมคนร้ายก่อเหตุลักทรัพย์ในกุฏิพระวัดคลองภูมิ ถนนพระราม 3 ซอย 46 แขวงบางโพพวง เขตยานนาวา กทม. จึงเดินทางไปตรวจสอบบริเวณซุ่มประตูทางเข้าหน้าวัดคลองภูมิพบกลุ่มชาวบ้านช่วยกันลงมือทำร้ายคนร้ายอยู่ เจ้าหน้าที่ต้องรีบเข้าระงับเหตุและควบคุมตัวไว้ทราบชื่อนายภิรมย์ ลาวทอง อายุ 26 ปี อยู่บ้านเลขที่ 117/38 ซอยวัดช่องลม แขวงบางโพพวง เขตยานนาวา พร้อมของกลาง เงินสด 42,000 บาท ไซคองปากแบน 1 ค้าม ก่อนนำตัวไปมอบให้ ร.ต.ต.พรชัย เฟ่งรุ่งเรืองวงศ์ พงส. (สบ.1) สน.บางโพพวง ดำเนินคดีในข้อหาลักทรัพย์ จากการสอบสวนพระครูพิศาลศาสนธรรม เจ้าอาวาสวัดคลองภูมิให้การว่าเมื่อเวลา 9 โมงเช้าได้รับกนิมนต์จากเจ้าภาพงานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ให้ไปฉันเพลที่บ้านในซอยก้านมัน 19 ย่านฝั่งธนฯ โดยมีรถแท็กซี่มารับ 8 คันเพื่อนำพระสงฆ์ถูกวัดทั้งหมดรวม 15 รูปเดินทางไปบ้านดังกล่าว ปรากฏว่าเมื่อไปถึงกลับไม่พบสถานที่จัดงานทำบุญบ้านและเจ้าภาพอย่างใดแต่ยังไม่เะใจจนกระทั่งให้รถแท็กซี่ขับพาลับวัด ขณะขึ้นไปบนกุฏิเรือนไม้โบราณเห็นหน้าต่างชั้น 2 ถูกจก เมื่อเปิดประตูเข้าไปก็เห็นคนร้ายกำลังรื้อค้นข้าวของกระจุยกระจายและฉีกซองเงินของผู้บริจาคจึงร้องให้ชาวบ้านช่วยกันจับตัวไว้ได้^{๔๐}

5.4 ปัญหาด้านอาชญากรรม

ตัวอย่างปัญหาด้านนี้ได้แก่คดีการมรณะของพระไกรสร มนูญโญ อายุ 51 ปี พระนักพัฒนาและนักเทศน์ชื่อดัง เจ้าสำนักสงฆ์ธรรมสถานสุทธวิวงศ์อุดมสุข ตั้งอยู่บ้านทุ่งสูง หมู่ 2 ต.พะตง อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา มรณภาพอย่างมีปริศนาภายในสำนักสงฆ์ ตำรวจยังไม่สามารถสรุปคดีได้ว่าพระไกรสรมรณภาพเนื่องจากฆ่าตัวตายหรือถูกฆาตกรรมทำให้ประชาชนพากันวิพากษ์วิจารณ์และเฝ้าติดตามเรื่องนี้โดยเฉพาะเรื่องทรัพย์สินของพระไกรสรที่มีจำนวนมาก ถูกขโมยในต่างประเทศทั้งมาเลเซีย สิงคโปร์

^{๓๙} สิทธิพจน์ เกษณ์. พิชิตรายวัน[Online]. 2551. แหล่งที่มา : <http://www.phichittoday.com/news/3/news20055105.htm> [5 มกราคม 2551].

^{๔๐} ไทยรัฐ (14 ธันวาคม 2549): 12.

อินโดนีเซีย ออสเตรเลียที่เดินทางมาถวายตัวเป็นศิษย์ได้ร่วมบริจาคเพื่อให้ออกตั้งมูลนิธิเพื่อสงฆ์อาพาธและเพื่อสาธารณกุศล โดยมอบหมายให้ลูกศิษย์ที่ไว้ดวงใจเป็นผู้ดำเนินการ แต่หลังการมรณภาพเกิดความไม่ชอบมาพากลเมื่อตำรวจนำทรัพย์สินบางส่วนมาแบ่งให้ญาติและบุคคลอื่นและมีการเปิดกฎหมายวิกาลทำให้เงินของกลางในคดีบางส่วนหายไป กระทั่งกลุ่มลูกศิษย์ชาวต่างประเทศเข้าร้องเรียนต่อสถานเอกอัครราชทูตไทยประจำประเทศสิงคโปร์และเดินทางเข้ามาร้องเรียนต่อผู้เกี่ยวข้องในประเทศไทย^{๔๑}

5.5 ปัญหาการปลอมบวช

ปัญหาการปลอมบวชเพื่อใช้ผ้าเหลืองเป็นเครื่องแบบในการหารายได้นั้นมีปรากฏอยู่มาช้านานจนทำให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้จัดตั้งกรม "พระวินยาธิการ" หรือ "ตำรวจพระ" เพื่อหาทางป้องกันพระภิกษุแตกแถว ณ วัดเสมียนนารี เขตจตุจักร กรุงเทพฯ มีพระวินยาธิการในเขตกรุงเทพฯ จำนวน 200 รูปและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องหรือที่มีหน้าที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการคุ้มครองพระพุทธศาสนาเข้าร่วมประชุมโดยพระธรรมสุธี (สมณศักดิ์ในขณะนั้น) เจ้าคณะกรุงเทพมหานครในฐานะหัวหน้าพระวินยาธิการเป็นประธานการประชุม ท่านได้กล่าวตอนหนึ่งว่า

สภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันทำให้เกิดปัญหาปลอมบวชมากขึ้นเพราะคนมองว่าการเป็นพระสงฆ์สามารถหาเงินได้ง่ายที่สุดแค่ยอมโกนหัวและห่มจีวรทำให้เกิดความเสื่อมเสียต่อพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง ซึ่งเมื่อเร็วๆ นี้ พระวินยาธิการในเขต กทม. ได้แจ้งเจ้าหน้าที่ตำรวจให้ดำเนินการจับกุมกลุ่มคนที่มาปลอมบวชกลุ่มหนึ่งพบว่าคนกลุ่มนี้มาจากตำบลหนึ่งใน จ.ชัยภูมิ มีอาชีพทำนาแต่พอหมดช่วงทำนาที่จะรวมกลุ่มปลอมบวชเป็นพระเข้ามาเรียกรับเงินใน กทม. เรียกว่าทำกันทั้งตำบล ... พระ วินยาธิการยังได้รับการร้องเรียนจากทางโรงพยาบาลสงฆ์ด้วยว่าพระสงฆ์บางรูปเข้าไปหาผลประโยชน์ที่โรงพยาบาลเพราะจะมีประชาชนไปทำบุญอยู่เป็นประจำ โดยเฉพาะเตียงที่อยู่ใกล้ประตูทำให้พระบางรูปพยายามจะวิ่งเต้นเพื่อให้ได้นอนเตียงใกล้ประตูและจะทำทุกวิถีทางให้ได้อยู่ที่โรงพยาบาลสงฆ์ต่อไปโดยใช้วิธีการฉีบน้ำตาลทำให้น้ำตาลในเลือดสูงเพื่อให้ได้อยู่ที่โรงพยาบาลต่อไป ทางโรงพยาบาลจึงต้องแจ้งมายังพระวินยาธิการเพื่อให้เจ้าคณะผู้ปกครองดำเนินการ^{๔๒}

นอกจากนี้ยังพบว่ามีการทำเป็นครอบครัวโดยพ่อปลอมเป็นพระ แม่จะปลอมเป็นชี ลูกจะปลอมเป็นเณร เรื่องนี้มีการพูดกันมานานแต่ไม่จบเสียทีเพราะกฎหมายเรื่องนี้ยังล้าหลังเอาผิดผู้กระทำเบาเกินไปทำให้คนกระทำผิดไม่เกรงกลัวต่อกฎหมาย ด้านพระครูสันติ จันทวิมล เจ้าอาวาสวัดสระแก้ว ต.ในเมือง อ.เมืองชัยภูมิ ให้ความเห็นว่าเรื่องพระปลอมและมารดาเหลืองพระชีเมาในปัจจุบันมีให้เห็นอยู่บ่อยมากแต่แก้ปัญหาเรื่องนี้ไม่จบไม่สิ้นเสียที อย่างการปลอมเป็นพระออกไปเรียกรับเงินหลายพันบาทแต่ถูกจับเสียค่าปรับเพียง 500 บาทเท่านั้นซึ่งถือว่าคุ้มต่อการเสี่ยง ถูกจับก็จะกลับมาทำเช่นเดิมอีก ส่วนพระชีเมาแมวสีกา พวกนี้เป็นพระจริงที่มาขอบวชแต่พอมีพฤติกรรมแบบนี้และถูกจับได้ก็แค่แค่สึกออกไปแล้วไม่นานก็บวชใหม่อีก ด้านนายแสง จันทร์บุตรสา กำนัน ต.หนองขาม กล่าวว่าเป็นเรื่องที่ยากที่จะปราบปรามพระปลอมในพื้นที่เพราะปัจจุบันชาวบ้านที่นี้ส่วนใหญ่ไปหากินอยู่ต่างประเทศจำนวนมากจะมาตั้งด่านตรวจทุกวันนี่คงไม่เห็นแล้วซึ่งเห็นด้วยในการที่จะเร่งแก้กฎหมายและบทลงโทษให้รุนแรงมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันอย่างพระปลอมส่วนใหญ่ไปจากบ้านเราหาเงินมาเลเซียพอถูกจับส่งมาก็ปรับ 400 – 500 บาท ติดคุกไม่

^{๔๑} ไทยรัฐ (26 มีนาคม 2551): 19.

^{๔๒} ข่าวสด (29 มิถุนายน 2551): 14.

เกิน 7 วัน พอออกไปไม่นานก็กลับมาทำอีกเป็นอย่างนี้เรื่อยไปไม่มีจบและสร้างความเสียหายให้ จ.ชัยภูมิ มาตลอด^{๔๓}

ผู้วิจัยคิดว่าหากการเป็นพระภิกษุสงฆ์ไม่ทำให้ได้รับศรัทธาจากประชาชนอย่างมากมาโดยเฉพาะเรื่องเงินและทองเช่นนี้แล้ว ปัญหาต่างๆ ทั้งหมดที่ได้กล่าวมานี้ เช่น การปลอมบวช การเรียไร การฉ้อโกง คงมีโอกาสเกิดขึ้นน้อย แน่แน่นอนว่าในหลายปัญหานั้นอาจจะไม่ได้เกิดจากการที่พระภิกษุสงฆ์มีทรัพย์สินส่วนตัวเพียงอย่างเดียว ปัญหาบางประการก็อาจเกิดจากทรัพย์สินของวัด โดยพระภิกษุสงฆ์ที่เป็นผู้ดูแลทรัพย์สินของวัดนั้นๆ ทำให้เกิดปัญหากับทรัพย์สินของวัด แต่แม้กระนั้นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น เช่น การฉ้อโกงทรัพย์สินของวัด ก็ล้วนเป็นเพราะว่าพระภิกษุสงฆ์ต้องการที่จะนำทรัพย์สินของวัดไปเป็นทรัพย์สินส่วนตัวนั่นเอง หากการเป็นพระภิกษุสงฆ์ไม่สามารถมีเงินทองเป็นของตัวเองได้ ปัญหาเหล่านี้ย่อมลดลง

6. วิเคราะห์พระสงฆ์กับทรัพย์สินส่วนตัว

ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ทรรศนะที่ได้จากการสัมภาษณ์และจากปัญหาที่ได้ตั้งไว้ มาทำการวิเคราะห์ตามพระธรรมวินัย การมีรายได้ของพระภิกษุสงฆ์ที่เป็นเงินทองไม่ว่าเป็นการส่วนตัวหรือส่วนรวมไม่ว่ากรณีใดๆ ก็ตามย่อมผิดพระวินัยบัญญัติ จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่าเมื่อพระภิกษุสงฆ์มีเงินแล้วก็สามารถนำไปเปลี่ยนเป็นทรัพย์สินต่างๆ ได้ การกระทำเช่นนี้ย่อมผิดพระวินัยบัญญัติด้วยเช่นกันในข้อการนำเงินทองไปแลกเปลี่ยน ส่วนเรื่องรายจ่ายส่วนตัวของพระภิกษุสงฆ์ รายจ่ายต่างๆ คือ รายจ่ายส่วนตัว รายจ่ายการกุศล รายจ่ายด้านการศึกษา ปริมาณรายจ่ายส่วนตัวก็แล้วแต่กิจกรรมที่พระภิกษุสงฆ์แต่ละท่านเน้นในเรื่องอะไร หากเน้นการศึกษา รายจ่ายของท่านก็จะเน้นไปในด้านอุปกรณ์การศึกษา หากเน้นการจูนเจือครอบครัวหรืออุปการะลูกศิษย์ ค่าใช้จ่ายก็จะเป็นการอุปถัมภ์ด้วยเงินเป็นส่วนมาก หากการใช้เงินทองในเรื่องเหล่านี้ไม่มีไวยาวัจกรจัดการให้แล้วก็ย่อมเป็นอาบัติอยู่นั่นเอง เรื่องการจัดการกับทรัพย์สินส่วนตัวนั้น เนื่องจากไม่มีกฎหมายประกาศไว้ชัดเจน วิธีการปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์จึงมีความแตกต่างกันไป เช่น การเปิดบัญชีรวมเงินส่วนตัวเข้ากับบัญชีวัด การเปิดบัญชีส่วนตัว ไม่เปิดบัญชีแต่เก็บไว้ในตู้บริจาค ญาติเจ้าอาวาส ฯลฯ หากการเก็บรักษาเงินทองเหล่านี้ไม่มีไวยาวัจกรช่วยจัดการให้พระภิกษุสงฆ์แล้วก็ย่อมเป็นอาบัติอยู่นั่นเอง

จากทรรศนะต่างๆ ที่ได้จากข้อมูลการสัมภาษณ์ ทรรศนะที่กล่าวว่าเงินเป็นเพียงแค่สิ่งสมมติโดยกล่าวว่าเงินทองเป็นเพียงกระดาษเป็นแค่สิ่งสมมติที่ใช้ในการแลกเปลี่ยนที่ไม่มีค่าในตัวเองซึ่งต่างจากสมัยพุทธกาลที่เงินทองนั้นมีค่าในตัวเอง ดังนั้นพระภิกษุสงฆ์จึงสามารถใช้ธนบัตรนั้นได้ คำกล่าวนี้ย่อมขัดกับพระวินัยเพราะว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงห้ามเพียงเงินทองเท่านั้น แม้เพียงยางไม้ กระจุก หนั ง เมล็ดผลไม้ที่สมมติเป็นเงินได้นั้นก็ถือว่าเป็นเงินทองและย่อมผิดต่อพระวินัยบัญญัติ ดังข้อความว่า

ในสิกขาบทนี้ ท่านประสงคฺ์เอาภพณะเป็นต้นอย่างใดอย่างหนึ่งที่ให้ถึงการซื้อขายได้ เพราะเหตุ นั้นนั้นแลในบทภาชนะแห่งบทว่า รหตํ นั้น ท่านจึงกล่าวคำว่า กหาปณะ โลหมาสก ดังนี้ เป็นต้น บรรดาบทว่า กหาปณะ เป็นต้นนั้น กหาปณะที่เขาทำด้วยทองคำก็ดี ทำด้วยเงินก็ดี กหาปณะธรรมดา ก็ดี ชื่อว่ากหาปณะ มาสกที่ทำด้วยแร่ทองแดงเป็นต้นชื่อว่าโลหมาสก มาสกที่ทำด้วยไม้แก่นก็ดีด้วยข้อ ไม้ไผ่ก็ดี โดยที่สุดแม้มาสกที่เขาทำด้วยใบตาลสลักเป็นรูปก็ชื่อว่ามาสกไม้ มาสกที่เขาทำด้วยครั้งก็ดี

^{๔๓} คม ชัด ลึก (24 มิถุนายน 2551): 32.

ด้วยยางกัฏฐิ์ คุณให้เกิตรูปขึ้นชื่อว่ามาสกยาง กัฏฐิ์บพทว่า เย โวหาริ์ คจณนติ นี้ ท่านสงเคราะห์เอา มาสกทั้งหมคที่ไ้ใช้เป็นมาตราซื้อขายในชนบท ในเวลาซื้อขายกัน โดยที่สุคทำด้วยกระดุกบ้าง ทำด้วย หนิงบ้าง ทำด้วยเมสัคผลไม้บ้าง คุณไ้เป็นรูปบ้าง มิได้คุณไ้เป็นรูปบ้าง วัตถุทั้ง 4 อย่างคือเงิน ทอง ทั่งหมคนี้อย่างนี้ (และ) มาสกทอง มาสกเงิน มีประเภคตงกล่าวแล้วแม้ทั่งหมค จัคเป็นวัตถุแห่งนิสัค คัย์^{๔๔}

ตงนั้น ข้ออ้างที่ว่าเงินเป็นเพียงกระตาคแล้วไ้ไ้คั้ยอมผิคพระวินัย นอกจากนี้หากเงินเป็นเพียง กระตาคจริงแล้ว ปัญหาการฉ้อโกงทรัพย์สินวัค ปัญหาการเรียไ้เงินทองโดยไ้สมคควร และปัญหาการ ปลอมบวชเป็นพระเพื่อหวังทรัพย์สินเงินทองตงที่ไ้คั้กล่าวมาแล้วคังไม่เกิคขึ้นเพื่อแยงชิงกระตาคซึ่งเป็น เพียงสิ่งสมมติอย่างแน่นอน การอ้างว่าเงินทองเป็นเพียงสิ่งสมมติแล้วสามารถไ้ไ้คั้ขึ้นชัคกับที่พระพุทเจ้า ทรสไ้ไว้ในอภิธรรมปิฎกว่าเงินทองนั้นเป็นเพียงสิ่งทีเกิคขึ้นจากธาตุคินมาประชุมรวมกันขึ้นเท่าันโดยตัวมัน เองแล้วไ้ไ้คั้คคุณค่าอะไรเลย สิ่งเหล่านี้ไม่ควรยึดมั่นถือมั่นและไม่ควรรไ้ใช้แต่อย่างใด แต่พระภิกษุสงฆ์ใน ปัจจุบันกลับอ้างตงกันข้ามกับพระพุทเจ้าว่าเงินทองเป็นสิ่งสมมติทีควรรไ้ไ้คั้

ส่วนข้ออ้างทีกล่าวว่าพระพุทเจ้าทรงห้ามไ้ให้พระภิกษุสงฆ์มีเงินทองเพราะว่าเป็นสิ่งทีมีค่าจึงเป็น สิ่งทีไม่ปลอคภัยโดยอาจจะถูกปล้นและทำร้ายร่างกาย พระพุทเจ้าจึงทรงห้ามไ้ให้พระภิกษุสงฆ์มีเงินทอง แต่ในปัจจุบันไ้ใช้เงินธนบัตรซึ่งเป็นเพียงกระตาคและไ้ไ้คั้ค่าเหมือนเงินทองจริงเพราะเป็นเพียงสิ่งสมมติ ข้ออ้างนี้ก็เป็นที่ทราบกันคั้ว่าพระภิกษุสงฆ์ทีถูกฆาตกรรมบ้าง ถูกล่อลวงและขโมยทรัพย์สินพระภิกษุสงฆ์ก็ เป็นเพราะเงินธนบัตรทีเป็นเพียงกระตาคทีสมมติันเอง ในมหาชนกษาคคกล่าวไ้ว่าผู้ที่มิทรัพย์ยอมถูกฆ่า เพราะทรัพย์ ตงนี้

ข้าพเจ้าไ้ไ้เห็นมะม่วงมีผลภายนอกกำแพงพระราชอุทยานอันกั้กั้กั้ด้วยเสียงคนตรีพร้อมแล้ว ด้วยคนร้องและคนประคอบ ข้าพเจ้าละคั้ต้นมะม่วงอันมิสิรินันซึ่งเหล่านุชยัผู้ต้องการผลพาคคั้อยู่ ลง จากคอกช้างไ้ไปยังคั้คต้นมะม่วงซึ่งมีผลและไม่มีผล เห็นคั้ต้นมะม่วงทีมีผลถูกคนเบียดเบียนกำจัคแล้ว ปราศจากใบและกำน แต่มะม่วงอื่คั้คต้นหนึ่งมีใบเขียวช่อมน่า รันรมย์ ศัครู้ทั้งหลายจักฆ่าพวกเรารู้มี อิสระมีศัครู้คจขหนามเป็นอันมากเหมือนคั้ต้นมะม่วงมีผลถูกคนหักคั้ค จะนัน เลือเหลือถูกฆ่าเพราะหนิง ช้างถูกฆ่าเพราะงา คนมิทรัพย์ถูกฆ่าเพราะทรัพย์ ใครเล่าจักฆ่าผู้ไ้ไม่มีเหยาเรือนผู้ไ้ไม่มีสินควะคือคั้คคหา มะม่วงคั้คต้นหนึ่งมีผลอื่คั้คต้นหนึ่งไม่มีผลตงตงคั้คคันเป็นผู้ลั้ตงสอนข้าพเจ้า^{๔๕}

จากพระพุทพจนี้ไ้ทำให้เห็นไ้ว่าหากพระภิกษุไม่มีทรัพย์สินเงินทองแล้ว คั้คั้คอาชญากรรมตางๆ ที เกียวกั้กับพระภิกษุสงฆ์ เช่น การปล้นชิงทรัพย์ การฆาตกรรมนั้นคังจะลดกลงไปมาก ตงนั้น คั้กล่าวอ้างว่า เงินธนบัตรเป็นเพียงสิ่งสมมติจึงเป็นข้ออ้างทีไม่มีน้ำหนักเพราะมีข้อเท้จจริงตงจากพระธรรมวินัยและ เหตุการณ์ในปัจจุบันไ้ไ้แยงข้ออ้างนี้ไ้คั้

ทรรคนะต่อมามีว่าเงินทองนั้นถือเป็นของส่วนตัวไ้หากฆรวาสตทั้งหลายถวายเจาะจงพระภิกษุรูปใด รูปหนิง คั้กล่าวนี้ก็ผิคกับพระวินัยบัญญัติเพราะการรับเงินทองยอมเป็นอาบัตินิสัคคัคั้ปาจิตติยัและคั้ค

^{๔๔} มหาหมกฎราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎกเล่ม 1 ภาค 3 มหาวิภังคั้ ปฐมภาค – พุคิยภาคและอรรคถกถา, หน้า 945 – 946.

^{๔๕} มหาหมกฎราชวิทยาลัย, พระสุตตรและอรรคถกถาแปล ชุททกนิกาย ชาคค เล่ม 4 ภาค 2 (กรุงเทพมหานคร: โรง พิมพมหาหมกฎราชวิทยาลัย, 2536), หน้า 88 – 89.

สละเงินทองนั้นเสียก่อน ภิกษุนั้นจึงจะพ้นจากอาบัติได้ ถ้ายังรับเงินทองมากเท่าใดจำนวนอาบัติก็จะเพิ่มมากขึ้นตามจำนวนเงินทองที่รับไว้ ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวแล้ว ดังนั้นการรับเงินและทองนั้นไม่ว่าจะเป็นเพื่อส่วนตัวหรือส่วนรวมก็ย่อมเป็นอาบัติทั้งสิ้น ดังนี้

บรรณานิสัสัคคิยวัตถุและทุกกฏวัตถุ^{๔๖}นั้น ภิกษุจะรับนิสัสัคคิยวัตถุเพื่อประโยชน์ตนเองหรือเพื่อประโยชน์แก่สงฆ์ คณะบุคคลและเจตีย์เป็นต้นย่อมไม่ควร เป็นนิสัสัคคิยปาจิตติย์แก่ภิกษุผู้รับเพื่อประโยชน์แก่ตนเอง เป็นทุกกฏแก่ภิกษุผู้รับเพื่อประโยชน์แก่สิ่งที่เหลือ เป็นทุกกฏอย่างเดียวแก่ภิกษุผู้รับทุกกฏวัตถุเพื่อประโยชน์ทุกอย่างไม่เป็นอาบัติในกับปียวัตถุ^{๔๗}

การอ้างว่าหากถวายเงินเป็นของส่วนตัวแก่ภิกษุรูปใดย่อมเป็นของส่วนตัวของภิกษุรูปนั้น ความเห็นเช่นนี้ย่อมผิดกับหลักพระธรรมวินัยเพราะเงินทองไม่ใช่บริวาร 8 และไม่ใช่ทั้งทรัพย์สินหลักและทรัพย์สินเสริมตามพุทธานุญาตแต่ประการใด แม้ปัจจัย 4 ที่ถูกต้องตามพระธรรมวินัยแต่ได้มาจากเงินทองที่ภิกษุรูปใดรับเงินทองนั้นไว้ ภิกษุรูปนั้นไม่ควรบริโภคใช้สอยผลประโยชน์ที่ได้จากเงินและทองนั้นเลยไม่ว่ากรณีใดๆ^{๔๘} นอกจากนี้ เงินทองนั้นเป็นอนามาสคือสิ่งที่ไม่ควรจับต้องในระดับเดียวกันกับร่างกายและเครื่องแต่งกายสตรี เงินทอง อาวุธ^{๔๙} การอ้างว่ามรณวาสต้องการถวายเป็นส่วนตัวด้วยความศรัทธานั้นจึงเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้องเพราะถือว่าพระที่กล่าวอ้างเรื่องนี่ยังบกพร่องต่อหน้าที่ในการให้ความรู้เรื่องพระธรรมวินัยแก่มรณวาสเพื่อให้ทราบว่าหน้าที่พระภิกษุสงฆ์รับเงินและทองนั้นไม่ถูกต้องตามพระวินัยบัญญัติ มรณวาสที่ไม่ควรนำมาถวายด้วยศรัทธาที่ขาดความเข้าใจ ดังที่ท่านพระยสกาภิณฑกบุตรได้แสดงพระสูตรต่างๆ ให้ชาวเมืองวัชชีเกิดความเข้าใจว่าพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาไม่สามารถรับเงินและทองได้ในคราวสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ 2^{๕๐}

นอกจากนี้ การถวายแก่สงฆ์หรือส่วนรวม ผู้ถวายย่อมได้อานิสงส์มากกว่าการถวายเจาะจงบุคคล ดังพุทธพจน์ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้กับพระนางปชาบดีโคตมีในทักขิณาวีรังคสูตร^{๕๑} ดังนั้น การที่พระภิกษุสงฆ์จะอ้างว่าจำเป็นต้องรับทรัพย์สินเป็นการส่วนตัวเพื่อต้องสนองศรัทธาของคนที่ตั้งใจถวายเจาะจงจึงเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง พระภิกษุสงฆ์เหล่านั้นควรนำพระพุทธพจน์นี้มาชี้แจงว่าควรถวายสงฆ์หรือส่วนรวมมากกว่าเพราะว่าอานิสงส์มากกว่า ส่วนประเด็นเรื่องพระภิกษุสงฆ์นำเงินทองที่ได้มาจุนเจือครอบครัวนั้นจริงอยู่ว่าแม้ในพระวินัยปิฎกจะอนุญาตให้พระภิกษุสงฆ์จุนเจือพ่อแม่ได้บ้างก็ตาม เช่น ข้อความจากคัมภีร์อรรถกถาได้กล่าวว่า “อนามัญฐูปินทบาทควรให้แก่ใคร ไม่ควรให้แก่ใคร แก้วว่า ควรให้แก่มารดาและบิดาก่อน ก็หากว่าบิดาบาตนั้นจะเป็นของมีราคาตั้งหาพบณะ ก็ไม่จัดว่าเป็นการยังศรัทธาไทยให้ตกไป”^{๕๒}

^{๔๖} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม 1 ภาค 3 มหาวีรังค ปฐมภาค – ทุติยภาคและอรรถกถา, หน้า 946.

^{๔๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า 948 – 950.

^{๔๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า 368.

^{๔๙} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม 7 จุลวรรค ทุติยภาคและอรรถกถา, หน้า 530 – 558.

^{๕๐} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก เล่ม 3 ภาค 2 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, 2536), หน้า 391.

^{๕๑} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม 1 ภาค 2 มหาวีรังค ปฐมภาค และอรรถกถา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, 2537), หน้า 436.

หรือ ข้อความจากพระวินัยปิฎกที่กล่าวอนุญาตให้พระภิกษุสงฆ์ผ้าให้แก่มารดาบิดาได้^{๕๓} ข้อความจากคัมภีร์อรรถกถาสถาปิณฑกก็มีข้อความในทำนองนี้เช่นเดียวกันว่าพระภิกษุสงฆ์สามารถเลี้ยงมารดาบิดาได้^{๕๔}

แม้ว่าข้อความจากพระไตรปิฎกและอรรถกถาจะกล่าวตรงกันว่าพระภิกษุสงฆ์สามารถเลี้ยงมารดาบิดาได้ แต่การจุนเจือมารดาบิดานั้น พระภิกษุสงฆ์สามารถนำปัจจัย 4 เช่น อาหาร น้ำ ผ้า เท่านั้นไปให้ได้ ในคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถาไม่มีข้อความใดเลยที่แสดงว่าพระภิกษุสงฆ์สามารถนำเงินและทองไปให้มารดาบิดาได้เพราะเงินทองนั้นหากพระภิกษุสงฆ์รับมาก็ผิดพระวินัยบัญญัติและเมื่อจะสละเงินทองเพื่อให้อาบิณฑังไปนั้นก็ต้องทิ้งเงินทองโดยไม่สามารถระบุที่ทิ้งได้ หากจะอ้างว่าพระภิกษุสงฆ์ได้เงินทองแล้วสละทิ้งให้พ่อแม่ อาบิณฑังนั้นก็ไม่ได้ไปเพราะผู้ที่ทิ้งเงินทองได้นั้นต้องเป็นตัวแทนที่พระสงฆ์เลือกขึ้นมาแล้ว นอกจากนี้ท่านต้องไม่กำหนดที่ทิ้งอีกด้วยจึงจะไม่ใช่การผิดพระวินัย^{๕๕}

นอกจากนี้ การที่พระภิกษุสงฆ์มีเงินทองเป็นของส่วนตัวได้ย่อมทำให้เกิดปัญหาการเรียกรับเงินทองที่ไม่เหมาะสมหรืออาจเกิดการยกยอกเงินวัดขึ้นเพราะต้องการให้ตนเองมีเงินส่วนตัวมากขึ้น และอาจนำไปสู่ความเป็นผู้มีอิทธิพลและก่อให้เกิดคดีต่างๆ ได้เพราะมีเงินทองมาก ดังตัวอย่างที่ผู้วิจัยได้แสดงแล้ว นอกจากนี้ความผิดเพราะเงินทองส่วนตัวอาจทำให้พระภิกษุสงฆ์ต้องอาบัติปาราชิกทั้ง 4 ข้อได้ เช่น การเสพเมถุนธรรมกับต่างเพศหรือเพศเดียวกันเพราะมีเงินทองมากและสามารถใช้จ่ายไปทางที่ไม่เหมาะสมเรื่องเพศได้ การลักทรัพย์เกินกว่า 5 มาสที่ที่เกิดจากการฉ้อโกงเงินวัด หรือแม้แต่การมีส่วนในการฆาตกรรมเพราะกลายเป็นผู้มีอิทธิพล รวมถึงการขูดคุตริมนุสสรธรรมเพื่อต้องการเงินทองและลาภสักการะมากขึ้นอีกด้วย ดังที่ปรากฏในอัปภกสูตรว่าพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมว่าผู้ที่มีโภคทรัพย์มากส่วนใหญ่แล้วมัวเมาประมาทประพฤติดิฉิธรรม^{๕๖}

ทรงสนับการปรับพระธรรมวินัยให้เข้ากับยุคปัจจุบันนั้นมีเหตุผลต่างๆ เช่น ความเห็นที่ว่าถ้าพระภิกษุสงฆ์ใช้ให้เงินทองให้เป็นประโยชน์แก่พระศาสนาคือไม่ใช่เพื่อจะมำบำรุงบำเรอมาพุ่มเพื่อยมาสนองกิเลส ถ้าใช้อย่างนั้นไม่น่าจะผิด ทรงสนับดังกล่าวย่อมไม่ถูกต้องเพราะผู้ที่ทำหน้าที่จัดการเรื่องเงินทองให้เป็นประโยชน์แก่พระภิกษุสงฆ์ตามหลักพระธรรมวินัยและกฎหมายคณะสงฆ์นั้นก็คือกัปปิการกรหรือไวยาวัจกรดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวแล้ว โดยกัปปิการกรมีความหมายว่า “ผู้ทำของที่สมควรแก่สมณะ ผู้ทำหน้าที่จัดของที่สมควรแก่ภิกษุบริโภค ผู้ปฏิบัติภิกษุ ลูกศิษย์พระ”^{๕๗} ส่วนไวยาวัจกรมีความหมายว่า “ผู้ทำกิจธุระแทน

^{๕๓} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม 5 มหาวรรค ภาค 2 และอรรถกถา, หน้า 294.

^{๕๔} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล ชุตตนิกาย ชาดก เล่ม 3 ภาค 6 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, 2537), หน้า 352.

^{๕๕} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎกเล่ม 1 ภาค 3 มหาวิภังค์ ปฐมภาค – ทุตติยภาค และอรรถกถา, หน้า 942 – 951.

^{๕๖} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล สังยุตตนิกาย สคาถวรรค เล่ม 1 ภาค 1 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, 2536), หน้า 431.

^{๕๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า 9.

สงฆ์ ผู้ช่วยฆวนชวดยทำกิจธุระ ผู้ช่วยเหลือรับใช้พระ”^{๕๗} ส่วนคำว่าการที่พระภิกษุสงฆ์ใช้เงินและทองไม่ผิดหากดูที่เจตนานั้น พระพุทธเจ้าก็ทรงปฏิเสธแล้วว่ากิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวกับเงินทองนั้นย่อมไม่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย ไม่ว่าพระภิกษุสงฆ์ที่รับเงินทองนั้นจะยินดีหรือไม่ก็ตาม

ทรรศนะที่พบบ่อยอีกประการหนึ่งในการที่พระภิกษุสงฆ์นำมาสนับสนุนความประพฤติย่อหย่อนในพระธรรมวินัยก็คือการอ้างว่าสมัยปัจจุบันมีความแตกต่างจากสมัยพุทธกาลและนำมาเปรียบเทียบกับไม่ได้ข้ออ้างดังกล่าวย่อมผิดกับหลักมหาปเทศ 4 เพราะหลักมหาปเทศนั้นใช้เป็นเกณฑ์ตัดสินพระวินัยได้ในทุกกรณีที่พระพุทธเจ้ามิได้ทรงบัญญัติไว้ หลักมหาปเทศยังมีความทันสมัยและยืดหยุ่น ดังนั้นถ้าพระภิกษุทำกิจกรรมต่างๆ เช่น ด้านเงินทองเหมือนกับฆราวาส เช่น การเปิดบัญชี การใช้บัตรเครดิตหรือเครดิต ถึงแม้ว่าสิ่งเหล่านี้อาจจะไม่มีบัญญัติในพระวินัยโดยตรง แต่ธุรกรรมทางการเงินดังกล่าวตรงกับหลักมหาปเทศที่ว่า “สิ่งใดที่เราไม่ได้ห้ามไว้ว่า สิ่งนี้ไม่ควร หากสิ่งนั้นเข้ากับสิ่งที่ไม่ควร ชัดกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้นไม่ควร แก่เธอทั้งหลาย” ดังนั้นแม้พระพุทธเจ้ามิได้ทรงห้ามเรื่องบัตรเครดิต ฯลฯ ก็ตาม แต่ทรงห้ามการรับเงินและทอง บัตรเครดิต ฯลฯ เข้ากับเงินและทองที่พระพุทธเจ้าทรงห้าม ดังนั้นบัตรเครดิต ฯลฯ จึงเป็นสิ่งที่ไม่ควรด้วย หากไม่มีหลักมหาปเทศไว้เป็นหลักในการวินิจฉัยเรื่องที่ไม่อยู่ในพระธรรมวินัย พระภิกษุสงฆ์ก็อาจจะนำมาเป็นข้ออ้างในการประพฤติดังกล่าวต่างๆ นอกพระธรรมวินัยไปเรื่อยๆ อย่างไม่มีที่สิ้นสุด เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้วในที่สุดความแตกต่างระหว่างบรรพชิตและฆราวาสก็คงไม่มีและในที่สุดก็จะถึงการจบสิ้นเพศบรรพชิตในพระพุทธศาสนา

อย่างไรก็ดี เรื่องการรับเงินทองของพระภิกษุสงฆ์นี้ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ชัดเจนแล้วว่าไม่ถูกต้องจึงไม่จำเป็นต้องนำหลักการใด เช่น หลักมหาปเทศ 4 มาอ้างอีก ทรรศนะที่กล่าวอ้างว่าต้องปรับพระธรรมวินัยโดยไม่ให้ขัดกับหลักการก็เช่นเดียวกัน ข้ออ้างดังกล่าวนี้ไม่ถูกต้องเพราะเรื่องการเงินทองนี้มีบัญญัติไว้ในพระธรรมวินัยไว้ชัดเจนแล้วจึงไม่มีความจำเป็นต้องปรับให้เข้ากับหลักการอะไรทั้งสิ้น ในทางตรงกันข้ามการอ้างว่าต้องปรับพระธรรมวินัยนั้นเองที่ขัดกับหลักการของพระธรรมวินัย การกล่าวอ้างว่าจำเป็นต้องปรับพระธรรมวินัยเช่นนี้ยังทำให้พระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าถูกลดค่าลงอีกด้วย เพราะสามารถตีความได้ว่าพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าเป็นของใช้ได้ชั่วคราวไม่เป็นสังฆกรรมที่ไม่วิปริตผันแปรแต่อย่างใด วิธีคิดดังกล่าวยังขยายผลไปถึงความไม่เคารพในพระพุทธเจ้าได้อีกด้วย เพราะพระธรรมวินัยนั้นย่อมเกิดจากพระพุทธองค์ หากไม่เคารพพระธรรมวินัยก็ย่อมเท่ากับไม่เคารพพระพุทธเจ้าและทำให้เกิดความเสื่อมของพระพุทธศาสนา ดังพระพุทธพจน์จากกัมมปิณสุต^{๕๘}

ข้ออ้างอีกประการหนึ่ง ก็คือการที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ถอดถอนสิกขาบทเล็กน้อยได้นั้น พระพุทธพจน์ดังกล่าวทำให้เกิดทรรศนะว่าการรับเงินทองนั้นถือว่าเป็นสิกขาบทเล็กน้อยที่สามารถถอดถอนได้ ท่านเหล่านั้นจึงสามารถรับเงินทองได้ โดยไม่ถือว่าสิกขาบทข้อนี้เป็นสิกขาบทที่ต้องประพฤติดุติปฏิบัติต่อไปจริงๆ แม้ก่อนที่พระพุทธองค์จะทรงปรินิพพานนั้น พระองค์ทรงมีรับสั่งกับพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายว่า

^{๕๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า 289.

^{๕๘} มหาหมฏฐาชาดิกาย, พระสูตรและอรรถกถาแปล อังคุตตรนิกาย ปุณณก - จักกนิบาต เล่ม 3 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาหมฏฐาชาดิกาย, 2537), หน้า 446.

“ดูก่อนอานนท ถ้าสงฆ์ปรารภจะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างจงถอนเถิด”^{๕๙} แต่ในขณะเดียวกัน พระพุทธองค์ก็ทรงมีพุทธดำรัสก่อนที่จะทรงปรินิพพานกับภิกษุทั้งหลายว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย และภิกษุทั้งหลาย ยังจักไม่บัญญัติสิ่งที่ตถาคตมิได้บัญญัติไว้ จักไม่เพิกถอนสิ่งที่ตถาคตบัญญัติไว้แล้ว ยังจักสมทานประพตียอยู่ในสิกขาบททั้งหลายตามที่ตถาคตบัญญัติไว้แล้ว ตลอดกาลเพียงไร ภิกษุทั้งหลายพึงหวังความเจริญอย่างเดียว หากความเสื่อมมิได้^{๖๐}

พระพุทธดำรัสนี้ทำให้ท่านพระมหากัสสปเถระ ผู้เป็นประธานสงฆ์ในการสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งแรกนั้น มีมติเห็นชอบกับพระอรหันต์ทั้งหลายจำนวน 500 รูป โดยที่ไม่มีการลดหย่อนสิกขาบทในพระธรรมวินัยเลยแม้แต่ข้อเดียว ทั้งนี้ก็เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาเพราะหากไม่ทำเช่นนั้น พระภิกษุสงฆ์ที่ไม่เคารพสิกขาบทในพระธรรมวินัยและไม่มุ่งหวังการขัดเกลาจิตใจจะพากันเพิกถอนสิกขาบทกันหมด ในที่สุดจะเหลือแต่เพียงปาราชิก 4 ข้อเท่านั้น ส่วนสิกขาบทที่เหลือจะถูกตัดออกไปเรื่อยๆ เพราะคิดว่าเป็นสิกขาบทเล็กๆ น้อยๆ ทั้งสิ้น เมื่อเป็นเช่นนั้นจะทำให้เกิดความไม่มั่นคงในการประพตืพระธรรมจรรยพระพุทธศาสนาที่จะเสื่อมไปในที่สุด ตามหลักอัตรธาน 5 นอกจากนี้ ในคัมภีร์อรรถกถายังมีคำกล่าวไว้ว่า “ชื่อว่าพระวินัยเป็นอายุของพระพุทธศาสนา เมื่อพระวินัยยังตั้งอยู่ พระพุทธศาสนาจักดำรงอยู่”^{๖๑} ท่านพระมหากัสสปะทราบถึงความมั่นคงของพระพุทธศาสนาที่ขึ้นอยู่กับความตั้งมั่นของพระวินัยเป็นอย่างดี กอปรกับการที่ท่านเกรงคำครหาจากคฤหัสถ์ที่จะกล่าวดูหมิ่นพระสงฆ์ทั้งหลายได้ว่าพระภิกษุสงฆ์มีความเคารพในสิกขาบทเฉพาะเวลาที่พระพุทธองค์ทรงพระชนม์อยู่เท่านั้น^{๖๒}

พุทธศาสนาเถรวาทยอมรับมติในการสังคายนาที่พระมหากัสสปะเป็นประธานจึงไม่มีการลดทอนสิกขาบทแต่อย่างใด ดังนั้น คำกล่าวอ้างว่าพระภิกษุสงฆ์สามารถใช้เงินทองได้เพราะพระพุทธเจ้าทรงให้ลดทอนสิกขาบทเล็กน้อยได้นั้น จึงไม่ถูกต้องตามมติของพุทธศาสนาเถรวาท ทรรศนะเช่นนี้จึงไม่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย นอกจากนี้ ในคัมภีร์มิลินทปัญญามีคำอธิบายเรื่องที่พระพุทธเจ้าตรัสเกี่ยวกับการถอนสิกขาบทเล็กน้อยนี้ไว้ว่า การที่พระพุทธเจ้าตรัสเช่นนั้นก็เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์ตั้งใจรักษาสิกขาบทไว้ให้ครบถ้วนบริบูรณ์ พระองค์มิได้ทรงมีพระประสงค์ให้พระภิกษุสงฆ์ถอยถอนสิกขาบทให้ลดลงแต่ประการใด อุปมาเช่นเดียวกับพระเจ้าแผ่นดินที่มีพระราชอาณาจักรกว้างขวางที่กำลังจะสวรรคต พระองค์ได้ทรงกล่าวกับพระราชโอรสผู้เป็นรัชทายาทไว้ว่า หากพระราชโอรสต้องการก็สามารถลดอาณาเขตประเทศราชเล็กๆ น้อยๆ ในพระราชอาณาจักรลงได้ การที่พระเจ้าแผ่นดินกล่าวเช่นนั้น มิได้ทรงมุ่งหวังให้พระราชโอรสนั้นลดอาณาเขตของประเทศลงแต่อย่างใด แต่ทรงมีความมุ่งหมายให้รัชทายาทนั้นรักษาอาณาเขตไว้ให้ครบถ้วนดุจที่พระราชบิดาเคยรักษาไว้^{๖๓}

^{๕๙} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล ที่มณีกาย มหาวรรค เล่ม 2 ภาค 1 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, 2536), หน้า 321.

^{๖๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า 240.

^{๖๑} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม 1 ภาค 1 มหาวิภังค์ ปฐมภาคและอรรถกถา, หน้า 34.

^{๖๒} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม 7 จุลวรรค ทุคตภาค และอรรถกถา, หน้า 517.

^{๖๓} พระติปิฎกจุฬารัตนเถระ, มิลินทปัญหา เล่ม 2, แปลโดยไชยวัฒน์ กปิลกาญจน์ (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2539), หน้า 162 – 165.

พรรษณะอีกประการหนึ่งก็คือ พระภิกษุส่วนใหญ่กล่าวว่าการประพฤติสิกขาบทให้บริสุทธิ์ในปัจจุบันนั้นเป็นเรื่องยากลำบาก ท่านเหล่านั้นจึงพยายามตีความพระธรรมวินัยให้เข้ากับความสะดวกสบายของตนเองหรือพยายามตีความในสิ่งที่ผิดให้ถูก คำพูดดังกล่าวจึงขัดกับพระพุทธพจน์ในสิกขสูตรที่ว่าด้วยฐานะที่น่าคติเตียนของภิกษุและภิกษุณีผู้ลาสิกขาแล้ว พระพุทธเจ้าได้ตรัสสรรเสริญบรรพชิตที่ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยความยากลำบากว่าน่าสรรเสริญมากกว่า ดังต่อไปนี้

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุหรือภิกษุณีบางรูป แม้มีทุกข์โถมันัส มีหนำนอนด้วยน้ำตา ร้องให้อยู่ ย่อมประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์ บริบูรณ์ เธอยอมถึงฐานะอันน่าสรรเสริญที่ขอบแก่เหตุ 5 ประการ ในปัจจุบัน 5 ประการเป็นไฉน คือ เธอมีศรัทธาในกุศลธรรม 1 มีhiriในกุศลธรรม 1 มีโอตตปปะในกุศลธรรม 1 มีความเพียรในกุศลธรรม 1 มีปัญญาในกุศลธรรม 1 ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุหรือภิกษุณีบางรูป แม้มีทุกข์โถมันัสมีหนำนอนด้วยน้ำตา ร้องให้อยู่ ย่อมประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ เธอยอมถึงฐานะอันน่าสรรเสริญที่ขอบแก่เหตุ 5 ประการนี้แลในปัจจุบัน^{๖๔}

นอกจากนี้ ยังมีพระพุทธพจน์ที่ตรัสถึงความน่าอัศจรรย์ของพระพุทธศาสนาในอุโปสถสูตรว่าสาวกของพระพุทธองค์ย่อมไม่ล่วงสิกขาบทของพระพุทธองค์ แม้เพราะเหตุแห่งชีวิต^{๖๕} คำกล่าวอ้างที่ว่าพระภิกษุสงฆ์ไม่สามารถประพฤติสิกขาบทเรื่องเงินทองตามพระธรรมวินัยนี้ได้เพราะเป็นเรื่องยากลำบาก คำกล่าวนี้ก็ย่อมแสดงว่าพระภิกษุสงฆ์เหล่านี้ไม่น่าสรรเสริญตามพระธรรมวินัยเพราะประพฤติพรหมจรรย์ไม่บริสุทธิ์และยังล่วงสิกขาบทเรื่องเงินทองด้วยเหตุผลเพียงว่าการไม่ใช้เงินทองในยุคนี้เป็นความยากลำบาก ทั้งๆ ที่ความยากลำบากนี้ก็ยังไม่ได้ทำให้พระภิกษุสงฆ์เหล่านี้มีน้ำตานองหน้าหรือถึงแก่ชีวิตแต่ประการใดที่ล่วงสิกขาบทเสียแล้ว พรรษณะต่อมาที่กล่าวว่าพระภิกษุหลายรูปในปัจจุบันต้องทำหน้าที่เป็นเจ้าอาวาสหรือมีตำแหน่งในทางบริหารของคณะสงฆ์ เช่น การเป็นเจ้าคณะตำบล ฯลฯ ท่านเหล่านั้นก็ต้องมีเงินเดือนเป็นนิตยภัตประจำตำแหน่ง ข้ออ้างดังกล่าวก็น่าขัดกับหลักพระธรรมวินัยเรื่องการการบวชกับความเป็นข้าราชการ สาเหตุส่วนหนึ่งก็เนื่องมาจากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2535 ในหมวด 5 มาตรา 31 ได้บัญญัติว่าวัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป^{๖๖} และมาตรา 45 ให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์และไวยาวัจกรเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา^{๖๗}

ประเด็นที่สำคัญก็คือการที่พระเจ้าอาวาสถือเป็นเจ้าพนักงานของรัฐตามกฎหมายจึงต้องมีการได้รับนิตยภัตที่เปรียบเหมือนเงินเดือนข้าราชการ การกระทำดังกล่าวย่อมขัดกับหลักพระธรรมวินัยเพราะมีพุทธบัญญัติไว้ว่าห้ามมิให้บวชข้าราชการหรือราชภักฎิกษุ^{๖๘} แต่จากข้อกฎหมายที่ได้กล่าวมาข้างต้นกลับเป็นไปในทางตรงกันข้าม กล่าวคือเมื่อพระภิกษุรูปใดก็ตามบวชจนสามารถดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสหรือเป็นพระระดับปกครองแล้ว พระภิกษุรูปนั้นกลับกลายเป็นเจ้าหน้าที่พนักงานของรัฐไปตามกฎหมายและยังมี

^{๖๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า 8.

^{๖๕} มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล ชุตทกนิกาย อุทาน เล่ม 1 ภาค 3 กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, 2536), หน้า 526.

^{๖๖} คู่มือพระสังฆาธิการ (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า 9.

^{๖๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า 4.

^{๖๘} มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก เล่ม 4 มหาวรรค ภาค 1 และอรรถกถา, หน้า 245.

เงินนิตยภัตซึ่งเปรียบเสมือนเงินเดือนให้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐถวายให้แก่เจ้าอาวาสนั้นด้วย ดังนั้น พระภิกษุสงฆ์ที่มีตำแหน่งปกครองต้องรับเงินนิตยประจำตำแหน่ง ครูข้าราชการได้รับเงินเดือนจึงขัดกับหลักพระธรรมวินัยแม้ว่าจะถูกต้องตามกฎหมายของคณะสงฆ์ก็ตาม สุภาภิตของนางสุภาภิตมาริตาเถรีที่กล่าวยืนยันว่าการบวชนั้นคือการละเงินทองและเป็นการไม่สมควรเลยที่บรรพชิตจะกลับมามีเงินทองอีก^{๖๙} จึงเป็นการเน้นย้ำได้เป็นอย่างดีว่าเรื่องดังกล่าวไม่ถูกต้องตามพระธรรมวินัยที่พระภิกษุสงฆ์ยอมต้องไม่โยนเงินทองแต่อย่างใด

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าทรรคนะต่างๆ ที่ขัดกับหลักพระธรรมวินัยนั้นยอมมีข้อโต้แย้งได้หลายประการทั้งจากหลักพระธรรมวินัยและจากข้อเท็จจริง ดังนั้นทรรคนะการรักษาพระธรรมวินัยจึงน่าจะเป็นทางออกที่ดีที่สุดของเรื่องทรัพย์สินส่วนตัวของพระสงฆ์นี้ หากกล่าวจากหลักพระธรรมวินัยที่ผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างมาทั้งหมดก็ย่อมแสดงชัดเจนแล้วว่าการที่พระภิกษุสงฆ์มีเงินทองเป็นของตัวเองย่อมผิดหลักพระธรรมวินัยด้วยเหตุผลหลายประการ

7. แนวทางการแก้ไขปัญหา

7.1 วิธีส่งเสริมคุณภาพพระภิกษุสงฆ์ตามพระธรรมวินัย

การส่งเสริมคุณภาพของพระภิกษุเป็นเรื่องสำคัญที่สุดประการหนึ่ง การที่พระภิกษุสงฆ์ไม่ทราบหลักพระธรรมวินัยย่อมทำให้ไม่สามารถประพฤติปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยได้ ความสำคัญของการศึกษาพระธรรมวินัยนั้นย่อมมีผลต่อการศึกษา การปฏิบัติ การเผยแผ่ และความตั้งมั่นของพระธรรมวินัยในพุทธศาสนา^{๗๐}

7.1.1 การปลูกฝังอุดมการณ์การบวช

การปลูกฝังอุดมการณ์การบวชนั้นถือเป็นวิธีแก้ไขปัญหาเบื้องต้นเพราะว่าหากพระภิกษุสงฆ์ที่เข้ามาบวชในพระธรรมวินัยนั้นเข้าใจถึงจุดหมายในการบวชเป็นบรรพชิตแล้ว ปัญหาเรื่องการสะสมทรัพย์สินเงินทองของบรรพชิตย่อมจะต้องลดลงเพราะบรรพชิตย่อมต้องสละทรัพย์เพื่อออกบวชตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ว่าบรรพชิตเมื่อเห็นโทษของกามแล้วจึงออกบวชเพื่อให้หลุดพ้น ดังข้อความจากอรรถกถาปฐกสูตรว่า

คฤหบดีหรือบุตรแห่งคฤหบดีหรือบุคคลผู้เกิดในตระกูลใดตระกูลหนึ่งย่อมพึงธรรมนั้น เขาพึงธรรมนั้นแล้วย่อมได้ศรัทธาในพระตถาคต เขาประกอบด้วยการได้ซึ่งศรัทธานั้นย่อมเห็นตระหนักชัดดังนี้ว่ามราวาสคับแคบเป็นทางมาแห่งธุลี บรรพชาเป็นทางปลอดโปร่ง การที่บุคคลผู้ครองเรือนจะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริบูรณ์โดยส่วนเดียวให้บริสุทธิ์โดยส่วนเดียวคงจะขัดไม่ใช่ทำได้ง่าย ถ้ากระไรเราพึงปลงผมและหนวดนุ่งห่มผ้ากาสายะออกบวชเป็นบรรพชิตเถิด สมัยต่อมาเขาจะกองโกศสมบัติน้อยใหญ่ละเครื่องอาภรณ์น้อยใหญ่ ปลงผมและหนวดนุ่งห่มผ้ากาสายะ ออกบวชเป็นบรรพชิต^{๗๑}

หากพระภิกษุสงฆ์ได้รับการปลูกฝังอุดมการณ์ในการบวชและตระหนักถึงการออกบวชว่าเป็นการสละ

^{๖๙} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย เถรีคาถา เล่ม 2 ภาค 4, หน้า 371.

^{๗๐} คณีย ปริชาเพิ่มประสิทธิ์, “หลักสูตรมหาวิทยาลัยสงฆ์กับพระธรรมวินัย,” วารสารพุทธศาสนศึกษา 10 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2546): 38 – 95.

^{๗๑} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล ขังคคตฺรณิกาย จตุกนิบาต เล่ม 2, หน้า 515.

ทรัพย์สิ้นเงินทองเพื่อมุ่งสู่ความหลุดพ้นแล้ว ผู้วิจัยเชื่อได้ว่าพระภิกษุสงฆ์เหล่านั้นย่อมทราบดีว่าเมื่อเป็นบรรพชิตแล้วย่อมต้องไม่สะสมทรัพย์สิ้นเงินทองอย่างแน่นอน วิธีการจัดการที่อาจทำให้เป็นรูปธรรมได้ก็คือ การอบรมนาถและญาติโยมก่อนบรรพชาอุปสมบท โดยอาจจัดเป็นโครงการอบรมก่อนพิธีบรรพชาอุปสมบท ไม่ว่าจะเป็นบวชระยะสั้นหรือยาวก็ตาม

7.1.2 การศึกษาพระธรรมวินัย

ในพระสูตรต่างๆ มีคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าและพระสาวกมากมายที่กล่าวถึงวิธีพิจารณาและการประพฤติปฏิบัติเกี่ยวกับทรัพย์สิ้นเงินทอง เช่น ข้อความจากปฐิสถลลนสูตรว่า “บรรพชิตไม่ควรพยายามในบาปกรรมทั่วไป ไม่ควรเป็นคนใช้ของผู้อื่น ไม่ควรอาศัยผู้อื่นเป็นอยู่ ไม่ควรแสดงธรรมเพื่อประโยชน์แต่ทรัพย์”^{๗๒} พระภิกษุสงฆ์ย่อมมุ่งหมายคุณธรรมภายในเป็นสิ่งสำคัญ ในโศกนชาดกพระพุทธเจ้าทรงแสดงความเจริญในทางธรรมของภิกษุที่ไม่มีทรัพย์และความปลอดภัยในการดำรงชีวิต ดังต่อไปนี้

ความเจริญย่อมมีแก่ภิกษุผู้ไม่มีทรัพย์ไม่มีเรือนทุกเมื่อ (คือ) ทรัพย์และข้าวเปลือก ย่อมไม่เข้าไปในฉางในหม้อและในกระเช้าของภิกษุเหล่านั้น ภิกษุทั้งหลายเป็นผู้แสวงหาอาหารอันสำเร็จแล้ว มีวัตรอันงาม เยียวยาขัดภาพให้เป็นไปด้วยวินยบทาตนั้น ข้อที่ 2 ความเจริญย่อมมีแก่ภิกษุผู้ไม่มีทรัพย์ไม่มีเรือน (คือ) ภิกษุพึงบริโภคบิณฑบาตที่ไม่มีโทษและกิเลสอะไรๆ ย่อมไม่ประทุษร้าย ข้อที่ 3 ความเจริญย่อมมีแก่ภิกษุผู้ไม่มีทรัพย์ไม่มีเรือน (คือ) ภิกษุบริโภคบิณฑบาตอันดับแล้ว และกิเลสอะไรๆ ย่อมไม่ประทุษร้าย ข้อที่ 4 ความเจริญย่อมมีแก่ภิกษุผู้ไม่มีทรัพย์ไม่มีเรือน (คือ) ผู้หลุดพ้นแล้วเที่ยวไปในแคว้นแคว้นไม่มีความขัด ข้อที่ 5 ความเจริญย่อมมีแก่ภิกษุผู้ไม่มีทรัพย์ไม่มีเรือน (คือ) เมื่อไฟไหม้พระนครอยู่ อะไรๆ ลักหนอยหนึ่งของภิกษุนั้นย่อมไม่ไหม้ ข้อที่ 6 ความเจริญย่อมมีแก่ภิกษุผู้ไม่มีทรัพย์ไม่มีเรือน (คือ) เมื่อโจรปล้นแคว้นแคว้นอะไรๆ ลักหนอยหนึ่งของภิกษุนั้นก็ไม่หาย ข้อที่ 7 ความเจริญย่อมมีแก่ภิกษุผู้ไม่มีทรัพย์ไม่มีเรือน (คือ) ภิกษุผู้มีวัตรงามถือบาตรและจีวร ไปสู่หนทางที่พวกโจรรักษาหรือไปสู่หนทางที่มีอันตรายอื่นๆ ย่อมไปได้โดยสวัสดิ์ ข้อที่ 8 ความเจริญย่อมมีแก่ภิกษุผู้ไม่มีทรัพย์ไม่มีเรือน (คือ) ภิกษุจะหลีกเลี่ยงภัยใดๆ ก็ไม่มีห่วงใยไปยังทิศนั้นๆ^{๗๓}

การศึกษาพระพุทธพจน์เหล่านี้ ในเบื้องต้นก็น่าจะทำให้พระภิกษุสงฆ์ตระหนักดีว่าควรจะวางตัวในเรื่องทรัพย์สิ้นเงินทองอย่างไร ในทางรูปธรรมที่เป็นไปได้ก็คือหลังจากมีการอบรมก่อนบวชแล้ว เมื่อนาคได้กลายมาเป็นพระภิกษุสงฆ์แล้วก็จะต้องมีการศึกษาอบรมพระธรรมวินัยอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการบวชระยะสั้นหรือยาวก็ตาม คณะสงฆ์ก็ต้องมีมาตรการในการออกกฎให้วัดต่างๆ ทำร่วมกัน รวมทั้งสนับสนุนเรื่องงบประมาณ ส่งเสริมการจัดการบุคลากรที่มีคุณภาพในการฝึกอบรมด้วย ทั้งนี้ต้องมีการจัดอบรมตามระยะเวลาที่เหมาะสมกับระยะเวลาการบวชของพระภิกษุสงฆ์ด้วย กล่าวคือ หากบวชระยะสั้นก็ต้องมีตารางการอบรมแบบระยะสั้น เช่น หลักสูตร 7 วัน 15 วัน 1 เดือน หรือ 3 เดือน โดยเนื้อหาหลักสูตรนั้นสามารถที่จะทำให้ผู้บวชมีความรู้ความเข้าใจในพระธรรมวินัยที่ถูกต้องได้

ส่วนการบวชระยะยาวนั้นก็ต้องมีหลักสูตรการเรียนพระธรรมวินัยอย่างจริงจัง เช่น มหาวิทยาลัยสงฆ์อาจมีหลักสูตรการเรียนพระไตรปิฎกโดยไม่ใช้การมุ่งเรียนเพื่อได้วุฒิการศึกษาทางโลกแต่อย่างใด โดยอาจ

^{๗๒} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย อุตทาน เล่ม 1 ภาค 3, หน้า 599.

^{๗๓} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย ชาดก เล่ม 4 ภาค 1 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, 2537), หน้า 121 – 122.

แบ่งการศึกษาเป็นคณะพระวินัยปิฎก คณะพระสุตตันตปิฎก คณะพระอภิธรรมปิฎก คณะสหทธิวิเสสที่เน้นการเรียนบาลีไวยากรณ์ และอาจมีการแบ่งสาขาย่อยตามพระธรรมวินัยอีกด้วย^{๗๔} ทั้งนี้เพื่อยกระดับมาตรฐานคุณภาพของพระภิกษุสงฆ์ หลังจากนั้นจึงเข้าสู่กระบวนการคัดเลือกพระนักบวชที่มีคุณภาพต่อไป

7.1.3 การปฏิบัติตามพระธรรมวินัย

วิธีแก้ปัญหาคือตามพระธรรมวินัยที่สำคัญอีกวิธีหนึ่งก็คือการปฏิบัติธรรม หากกล่าวโดยสรุปการปฏิบัติศีล สมาธิ ปัญญานั้นถือเป็นหนทางในการละเว้นทรัพย์สินเงินทองเพื่อพัฒนาสู่คุณธรรมเบื้องสูงต่อไป หลักการปฏิบัติธรรมที่ทำให้พระภิกษุสงฆ์สามารถลดความต้องการทรัพย์สินเงินทองก็คือการเจริญสติปัฏฐาน พระพุทธเจ้าตรัสในสฬฟ้าการสูตรว่าภิกษุผู้เจริญสติปัฏฐานจะไม่ลาสิกขาเพื่อไปบริโภคสมบัติ ดังนั้นหากพระภิกษุสงฆ์เจริญสติปัฏฐานเป็นอย่างดีแล้ว พระภิกษุสงฆ์เหล่านั้นก็คงจะไม่ทำการสะสมหรือมีจิตที่ยินดีในทรัพย์สินเงินทองในขณะที่เป็นบรรพชิตด้วยเช่นกัน ดังข้อความว่า

ผู้มีอายุทั้งหลาย พระราชา มหาอำมาตย์ของพระราชา มิตรอมาตย์ ญาติหรือสาโลหิตจะพึงเชื้อเชิญภิกษุผู้เจริญกระทำให้มากซึ่งสติปัฏฐาน 4 ให้ยินดีด้วยโกระว่าดูก่อนบุรุษผู้เจริญ จงมาเถิด ท่านจะครองผ้ากาสาวะเหล่านี้อยู่ทำไม ท่านจะเป็นผู้มีศีระโสนมือถือกระบือเบี่ยงเทียงบิดงออยู่ทำไม นิมนต์ท่านสักมาบริโภคสมบัติและบำเพ็ญบุญเถิด ข้อที่ภิกษุผู้เจริญ ผู้กระทำให้มากซึ่งสติปัฏฐาน 4 จักลาสิกขาออกมานั้นมิใช่ฐานะที่จะมีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะจิตที่โน้มไปในวิเวก โน้มไปในวิเวก โอนไปในวิเวก ตลอดจนกาลนานจักหวนกลับ มิใช่ฐานะที่จะมีได้^{๗๕}

การเจริญสติปัฏฐาน การเจริญมรณานุสติ ล้วนเป็นวิธีการปฏิบัติธรรมที่ทำให้เกิดการปล่อยวางและคลายความยึดติดในตัวตนและความมีตัวตน หากพระภิกษุสงฆ์ประพฤติปฏิบัติตามแล้ว ผู้วิจัยก็มีความเชื่อว่าจะสามารถคลายความยึดติดในทรัพย์สินเงินทองได้ตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงนั่นเอง อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติธรรมเพียงอย่างเดียวก็อาจจะไม่สามารถแก้ไขปัญหาในเรื่องทรัพย์สินเงินทองนี้ได้ทั้งหมด ผู้วิจัยคิดว่าการแก้ไขเชิงโครงสร้างก็น่าจะเป็นวิธีการที่นำมาเสริมได้เป็นอย่างดี

7.2 การแก้ไขเชิงระบบโดยอาศัยรัฐ

7.2.1 การสร้างระบบกลั่นกรองคุณภาพพระภิกษุสงฆ์

จากความเห็นต่างๆ ในการสัมภาษณ์สรุปได้ว่าวิธีการแก้ปัญหาเรื่องทรัพย์สินเงินทองกับพระภิกษุสงฆ์นั้นสามารถกระทำได้โดย

1. มีกระบวนการกลั่นกรองพระภิกษุสงฆ์ที่จะมาบวชให้มีคุณภาพมากขึ้น
2. ควรมีบทลงโทษที่เข้มงวดหากมีการปลอมบวชเพื่อป้องกันการปลอมบวชต่อไป
3. ควรทำฐานข้อมูลพระภิกษุสงฆ์เพื่อจะได้ทราบประวัติว่าเคยมีพฤติกรรมเสื่อมเสียหรือไม่เพื่อป้องกันการบวชซ้ำและนำมาซึ่งพฤติกรรมที่เสื่อมเสียต่อคณะสงฆ์ทั้งยังเป็นการป้องกันการปลอมบวชได้อีกด้วย

^{๗๔} คณีย ปริชาเพิ่มประสิทธิ์, “หลักสูตรการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยกับการเผยแผ่พระธรรมวินัย” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), หน้า 176 – 182.

^{๗๕} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค เล่ม 5 ภาค 2 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2537), หน้า 198 – 199.

7.2.2 การจัดการทรัพย์สินและการอุปถัมภ์ปัจจัย 4

หากจะสรุปแนวทางการแก้ไขเชิงโครงสร้างนั้นสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. ตั้งกองทุนของวัดเพื่อให้พระภิกษุสงฆ์ใช้เป็นเงินกองกลางโดยบริหารจัดการกันเองภายในวัด
2. ให้รัฐเป็นผู้สนับสนุนอุปถัมภ์งบประมาณทั้งหมดของวัด โดยอาศัยข้อกฎหมายในการดูแลจัดการทรัพย์สินแทนวัดและทรัพย์สินส่วนตัว
3. เปลี่ยนแปลงโครงสร้างของคณะสงฆ์ให้มีการตรวจสอบระบบบัญชีได้อย่างโปร่งใสในทุกระดับ โดยมีการแบ่งแยกบัญชีส่วนตัวกับของวัดให้ชัดเจน

จากข้อมูลที่ผ่านมาทำให้เห็นว่าความพยายามที่จะให้ภาครัฐอุปถัมภ์และดูแลพุทธศาสนานั้นมักจะได้พบกับการต่อต้านอยู่เสมอ หากสังเกตให้ดีแล้วก็จะพบว่าการต่อต้านนั้นล้วนมีเรื่องผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นเพราะกลัวการเสียทรัพย์สินจากวัดที่ร่ำรวยหรือแม้กระทั่งการใช้ชื่ออ้างว่าจะถูกยึดทรัพย์สินหากทำวัดถูกมองคลมาเป็นจุดรวมในการต่อต้านการอุปถัมภ์และควบคุมดูแลจากรัฐที่ดี สิ่งเหล่านี้ย่อมสะท้อนให้เห็นว่าการยึดมั่นในทรัพย์สินเงินทองของพระภิกษุสงฆ์บางส่วนนั้นมีมากมายเพียงใด

7.2.3 ความเห็นอื่นๆ

หากประมวลความคิดเห็นต่างๆ อาจสรุปวิธีแก้ไขได้ดังต่อไปนี้

1. การจัดตั้งองค์กรของภาคสังคมและสภาชาวพุทธแห่งชาติที่ประกอบด้วย รัฐ คณะสงฆ์ และประชาชนเพื่อพัฒนาการพระพุทธศาสนาและอุปถัมภ์คณะสงฆ์
2. การจัดตั้งธนาคารพระพุทธศาสนา เพื่อทำหน้าที่ดูเวยาวัจกรในการจัดการด้านการเงินให้แก่คณะสงฆ์
3. การกลับไปหาพระธรรมวินัยดั้งเดิม เช่น อาศัยระบบไวยาวัจกรที่ซื่อสัตย์ทำหน้าที่ดูแลการเงินประจำวัด

7.3 สรุปแนวทางการแก้ไขปัญหาเรื่องพระสงฆ์กับทรัพย์สินส่วนตัว

ผู้วิจัยได้ประมวลแนวทางการแก้ไขปัญหาเรื่องทรัพย์สินส่วนตัวของพระภิกษุสงฆ์ในแนวทางของตนเองได้ ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาระดับปัจเจก แก้ด้วยพระธรรมวินัย + ไวยาวัจกร
2. ปัญหาระดับวัด แก้ด้วยพระธรรมวินัย + ไวยาวัจกร + การสนับสนุนและตรวจสอบจากวัดและชุมชนโดยมีส่วนกลางคอยตรวจสอบ
3. ปัญหาระดับสงฆ์ แก้ด้วยพระธรรมวินัย + ธนาคารพุทธศาสนาหรือสำนักงานทรัพย์สินพระพุทธศาสนา (ไวยาวัจกร) + ระบบตรวจสอบ (กฎหมายคณะสงฆ์ + การควบคุมจากรัฐ)

ผู้วิจัยคิดว่าทางออกของการแก้ปัญหาเรื่องทรัพย์สินของพระภิกษุสงฆ์นี้ก็คือหากเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล วิธีแก้ไขก็คือการประพฤติพระธรรมวินัยให้ถูกต้องโดยมีไวยาวัจกรที่ซื่อสัตย์เป็นผู้สนับสนุน ดังตัวอย่างไวยาวัจกรของวัดที่เคร่งครัด เช่น สวนโมกข์ วัดป่าต่างๆ เช่นวัดป่าสายหลวงพ่อบา วัดจากแดง หากเป็นกิจการของวัดก็ใช้วิธีแก้ด้วยพระธรรมวินัย โดยมีไวยาวัจกรประจำวัดทำหน้าที่จัดการด้านการเงิน ทั้งนี้ต้องได้รับการสนับสนุนและตรวจสอบจากภายในวัดและชุมชนรอบวัดเพื่อความโปร่งใสและมีการตรวจสอบได้จากส่วนกลางซึ่งอาจเป็นมหาเถรสมาคมหรือสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติก็เป็นได้ ในขณะที่ปัญหาเรื่องการจัดการทรัพย์สินส่วนรวมหรือของคณะสงฆ์นั้นต้องมีการสนับสนุนจากภาครัฐโดย

ให้มีงบประมาณเพียงพอแก่ผ่านสำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติหรือมหาเถรสมาคม ซึ่งอาจจะใช้งบประมาณจากเงินที่ได้โดยการบริจาคหรือจากธนาคารพุทธศาสนาก็เป็นได้ โดยให้ธนาคารพุทธศาสนาทำหน้าที่ดูแลบัญชีเงินในการดูแลทรัพย์สินของพระสงฆ์ไม่ให้ผิดหลักพระธรรมวินัยและต้องมีระบบตรวจสอบที่โปร่งใสชัดเจน ทั้งจากฝ่ายพระสงฆ์และจากรัฐ ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าสิ่งสำคัญในระบบดังกล่าวนี้จะต้องประกอบด้วย 3 ส่วน คือ

1. วยาจักร
2. พระธรรมวินัย
3. การตรวจสอบที่โปร่งใส

แนวความคิดดังกล่าวจะเป็นไปไม่ได้เลยหากไม่มีระบบวยาจักรที่มีคุณภาพ ผู้วิจัยคิดว่าสำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติควรมีเจ้าหน้าที่วยาจักรจากส่วนกลางทำหน้าที่ดูแลพระภิกษุสงฆ์เรื่องเงินทองนี้ทุกวัด โดยเป็นตำแหน่งที่มีเงินเดือนและหน้าที่ชัดเจนเกี่ยวกับการรับเงินทองรวมถึงการเบิกจ่ายเงินที่มีผู้มาถวายให้แก่พระสงฆ์ ตลอดจนทำกิจต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเงินทองให้แก่พระสงฆ์ตามพระธรรมวินัยจะเป็นทางออกที่ดีที่สุด ทั้งนี้การรับวยาจักรก็จำเป็นที่จะต้องมีการคัดเลือกและตรวจสอบจากส่วนกลางอย่างมีคุณภาพเพื่อป้องกันปัญหาการฉ้อโกงและทุจริต เช่นเดียวกับระบบบัญชีรายรับรายจ่ายของวัดก็เช่นเดียวกันที่จะต้องสามารถเปิดเผยข้อมูลได้อย่างเที่ยงตรงโปร่งใสและตรวจสอบได้ทั้งจากภาคประชาชน คณะสงฆ์ และรัฐ โดยรัฐต้องออกกฎหมายสนับสนุนให้กิจกรรมเหล่านี้ดำเนินไปได้ด้วยดีและกฎหมายนั้นต้องสอดคล้องกับพระธรรมวินัยเป็นหลัก

วิธีแก้ไขปัญหานี้ที่ผู้วิจัยนำมาแสดงจะเห็นได้ว่าเรื่องวยาจักรที่ดี การตรวจสอบที่โปร่งใสที่ดี การบริหารจัดการเกี่ยวกับการเงินใดๆ ก็ดี ไม่ว่าจะเป็นเรื่องทรัพย์สินส่วนตัวในระดับใดก็ตาม ล้วนต้องอาศัยหลักการในพระธรรมวินัยทั้งสิ้น พระภิกษุสงฆ์จึงต้องศึกษาและประพฤติปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยที่ถูกต้อง เช่น ความมกนัอยสันโดษ จึงจะเป็นทางออกที่ดีที่สุดทั้งต่อพระภิกษุสงฆ์ ต่อพระธรรมวินัยและต่อสังคมไทยสืบไป ถ้าหากพระภิกษุสงฆ์ไม่ประพฤติตามพระธรรมวินัยอย่างถูกต้องแล้ว ระบบใดๆ ก็ตามก็คงไม่สามารถแก้ไขปัญหาเรื่องทรัพย์สินส่วนตัวของพระสงฆ์นี้ได้เช่นเดิมอย่างที่เคยเป็นมาตลอดกาลนาน ©

รายการอ้างอิง

พระไตรปิฎก

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์. พระวินัยปิฎก เล่ม 1 ภาค 1 มหาวิภังค์ ปฐมภาค และอรรถกถา. พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์, 2536.

มหาวิทยาลัย. พระวินัยปิฎก เล่ม 1 ภาค 2 มหาวิภังค์ ปฐมภาค และอรรถกถา. พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, 2537.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระวินัยปิฎก เล่ม 1 ภาค 3 มหาวิภังค์ ปฐมภาค - ทุติยภาค และอรรถกถา.
พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2537.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ จังหวัดปทุมธานี. พระวินัยปิฎก เล่ม 4 มหาวรรค ภาค 1 และอรรถกถา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, 2536.

มหาวิทยาลัย. พระวินัยปิฎก เล่ม 5 มหาวรรค ภาค 2 และอรรถกถา. พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, 2537.

มหาวิทยาลัย. พระวินัยปิฎก เล่ม 7 จุลวรรค ทุติยภาค และอรรถกถา. พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, 2537.

มหาวิทยาลัย. พระวินัยปิฎก เล่ม 8 ปริวาร และอรรถกถา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, 2537.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์. พระสูตรและอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์, 2537.

มหาวิทยาลัย. พระสูตรและอรรถกถาแปล ชุททกนิกาย ชาตก เล่ม 3 ภาค 6. พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, 2537.

มหาวิทยาลัย. พระสูตรและอรรถกถาแปล ชุททกนิกาย ชาตก เล่ม 4 ภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, 2537.

มหาวิทยาลัย. พระสูตรและอรรถกถาแปล ชุตตกนิคาย ชาตก เล่ม 4 ภาค 2. พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, 2536.

มหาวิทยาลัย. พระสูตรและอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย เถรีคาถา เล่ม 2 ภาค 4. พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, 2536.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์. พระสูตรและอรรถกถาแปล ชุตตนิกาย. ๒๒๓ หน้า. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์, ๒๕๖๓.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ จังหวัดปทุมธานี. พระสูตรและอรรถกถาแปล ชุตตกนิกาย อุตฺตทาน เล่ม 1 ภาค 3. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, 2536.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์. พระสูตรและอรรถกถาแปล ที่มณีกาย มหาวรรค เล่ม 2 ภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์, 2536.

มหาวิทยาลัย. พระสูตรและอรรถกถาแปล มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ เล่ม 2 ภาค 2. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, 2536.

มหาวิทยาลัย. พระสูตรและอรรถกถาแปล มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ เล่ม 1 ภาค 2. พิมพ์ครั้งที่

4. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2542.
มหาจุฬาราชวิทยาลัย. พระสูตรและอรรถกถาแปล มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ เล่ม 3 ภาค 2. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2536.
มหาจุฬาราชวิทยาลัย. พระสูตรและอรรถกถาแปล สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค เล่ม 5 ภาค 2. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2537.
มหาจุฬาราชวิทยาลัย. พระสูตรและอรรถกถาแปล สังยุตตนิกาย สคาถวรรค เล่ม 1 ภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2536.
มหาจุฬาราชวิทยาลัย. พระสูตรและอรรถกถาแปล สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค เล่ม 4 ภาค 2. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2536.
มหาจุฬาราชวิทยาลัย. พระสูตรและอรรถกถาแปล อังคุตตรนิกาย จตุกนิบาต เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2537.
มหาจุฬาราชวิทยาลัย. พระสูตรและอรรถกถาแปล อังคุตตรนิกาย ปัญจก - ฉกกนิบาต เล่ม 3. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2537.
มหาจุฬาราชวิทยาลัย. พระสูตรและอรรถกถาแปล อังคุตตรนิกาย สัตตก - อัฐก - นวกนิบาต เล่ม 4. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2536.

หนังสือ

- คู่มือพระสังฆาธิการ (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า 9.
พระคัมภีร์จุฬาราชวิทยาลัย. มลทินปัญหา. เล่มที่ 2. แปลโดย ไชยวัฒน์ กปิลกาญจน์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2539.
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2538.
พระมหาสมปอง มุทิโต. อภิธานวรรณนา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, 2542.
ราชบัณฑิตยสถาน. กฎหมายตราสามดวง (ม.ป.ท., 2550).
ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, 2546.

บทความ

- ดนัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์. หลักสูตรมหาวิทยาลัยสงฆ์กับพระธรรมวินัย. วารสารพุทธศาสนศึกษา ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2546): 38 - 95.
เรืองฤทธิ์ ประสันรักษ์. รายรับรายจ่ายของวัดในกรุงเทพมหานคร. วารสารพุทธศาสนศึกษา ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2540): 4 - 46.

วิทยานิพนธ์

- ดนัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์. หลักสูตรการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยกับการเผยแผ่พระธรรมวินัย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

หนังสือพิมพ์

ข่าวสด (29 มิถุนายน 2551): 14.

คม ชัด ลึก (24 มิถุนายน 2551): 32.

คนเมืองเหนือ (2 – 8 กรกฎาคม 2550): 1.

ไทยรัฐ (14 ธันวาคม 2549): 12.

ไทยรัฐ (26 มีนาคม 2551): 19.

แมงมุม (2 – 8 กรกฎาคม 2550): 19.

เว็บไซต์

สิทธิพจน์ เกษย์. พิจิตรรายวัน[Online]. 2551. แหล่งที่มา : <http://www.phichittoday.com/news/3/news20055105.htm> [5 มกราคม 2551].